

Straffutmåling og straffnivå for voldtekt

Dagens rettstilstand og føringer videre

Universitetet i Oslo

Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 621

Veileder: Advokat Truls Dramer

Leveringsfrist: 25.04.2010

Til sammen 17 975 ord

18.04.2010

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Presentasjon av tema	1
1.2	Metode og oppbygning	2
1.3	Avgrensning og presiseringer	3
<u>2</u>	<u>DEN MATERIELLE DEL</u>	<u>4</u>
2.1	Begrepsavklaring	4
2.1.1	Begrepene seksuell omgang, seksuell handling og seksuell atferd	4
2.1.2	Samleiedefinisjonen	4
2.2	Voldtekt - den objektive gjerningsbeskrivelsen	6
2.3	Medvirkning	8
2.4	Krav om subjektiv skyld	9
2.5	Særlig om grovt uaktsom voldtekt	9
2.6	Grov voldtekt	12
<u>3</u>	<u>STRAFFUTMÅLING</u>	<u>13</u>
3.1	Formålet med straff	13
3.2	Generelt om straffutmåling	14
3.3	Straffutmålingsmomenter - § 192	15
3.3.1	Innledende	15
3.3.2	Handlingens art	15

3.3.3	Handlingens grovhet	18
3.3.4	Betydningen av relasjonen mellom gjerningspersonen og fornærmede	20
3.3.5	Tidsforløpet	22
3.3.6	Risikobetraktninger	23
3.3.7	Fornærmede er prostituert	25
3.3.8	Fotografering eller filming av overgrepet	27
3.3.9	Gjentakelse	27
3.3.10	Etterfølgende psykiske problemer	28
3.3.11	Øvrige relevante momenter	29
3.4	Strafferammer for voldtekt etter gjeldende rett	32
3.5	Straffenivå - § 192	34
3.5.1	Historisk tilbakeblikk	34
3.5.2	Før lovrevisjonen i 2000	34
3.5.3	Gjeldende rett	35
3.6	Rettspraksis - § 192	37
3.6.1	Oversikt	37
3.6.2	Forsettlig voldtekt	38
3.6.3	Grovt uaktsom voldtekt	47
3.7	Samlede betraktninger for gjeldende rett	49
3.8	Straffenivå i straffeloven 2005	51
3.8.1	Oversikt	51
3.8.2	Økning av minstestraff for voldtekt	52
3.8.3	Angivelse av normalstraffnivå for ulike sakstyper	54
<u>4</u>	<u>DEBATT OM MAKTFORDELING OG INSTRUKSJON AV DOMSTOLENE</u>	<u>56</u>
4.1	Oversikt	56
4.2	Høyesteretts syn på spørsmålet	57
4.3	Ny strategi fra lovgivers side	60

4.4	Forslag til endring i gjeldende straffelov	62
4.5	Hvem er nærmest til å bestemme riktig straffenivå?	62
4.6	Er en slik lovgiverteknikk problematisk?	63
4.7	Hvorvidt norske domstoler vil følge føringene gitt i forarbeidene	64
<u>5</u>	<u>AVSLUTNING</u>	<u>65</u>
<u>6</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>A</u>
6.1	Bøker	A
6.2	Artikler	A
6.3	Elektroniske dokumenter	B
6.4	Diverse	B
<u>7</u>	<u>LOV- OG FORARBEIDSREGISTER</u>	<u>C</u>
7.1	Lover	C
7.2	Forarbeider	C
<u>8</u>	<u>DOMSREGISTER</u>	<u>D</u>
8.1	Høyesterett	D
8.1.1	Avgjørelser etter revisjon 2000:	D
8.1.1	Illustrerende avgjørelser fra tiden før revisjon 2000	B
8.2	Lagmannsrettene	B

1 Innledning

1.1 Presentasjon av tema

Voldtekt er en sammensatt forbrytelse som representerer en alvorlig krenkelse av den fornærmedes integritet, nærmere bestemt vedkommendes frihet til å avvise tilnærmelser av seksuell karakter, samt retten til selv å bestemme over egen seksualitet.¹ Den straffbare voldtekt innebærer tvangsbruk, og i flere tilfeller har man også vold og trusler med i bildet. Ofte vil ofrene slite med store ettervirkninger, det være seg fysiske eller psykiske problemer. Eksempler er angst, nedsatt kvalitet på seksualliv, skam og fysiske skader.

Voldtektsbestemmelsen verner også om offentlige interesser. Det er en oppgave for samfunnet å gi borgerne et vern mot overgrep. Voldtektsforbrytelser får konsekvenser for langt flere enn den fornærmede, da de skaper frykt og innskrenker bevegelsesfriheten til kvinner flest i samfunnet.

Statistisk sett ble det i 2006 anmeldt 974 voldtekter i Norge. Det antas imidlertid at det reelle tallet er vesentlig høyere. Utvalget i 'Fra ord til handling' estimerte et årlig antall på mellom 8000 og 16000 voldtekter og voldtektsforsøk her i landet.²

Straffenivået i voldtektssaker har den siste tiden vært gjenstand for debatt. Da regjeringen la frem siste del av forslag til ny straffelov³, ble det varslet omfattende endringer på området. Det ble gitt signaler om en til dels sterk generell økning i strafferammene for voldskriminalitet. Et særlig fremhevet tema var den type vold som oftest rammet kvinner. Justisminister Knut Storberget ønsket derfor en kraftig økning av straffen for blant annet

---

¹ NOU 1997:23

² NOU 2008:4 punkt 6.1

³ Ot.prp.nr.22 (2008-2009)

voldtekt. Regjeringen har i denne forbindelse blitt kritisert for utspillet om marsjordre til domstolene. Lovgivningsprosessen har også møtt motbør og kritikk fra flere hold. Dette vil bli nærmere diskutert under punkt 4.

Temaet for denne oppgaven er straffutmåling og straffenivå for voldtekt, med et blikk mot den fremtidige situasjon i kjølvannet av straffeloven 2005. Tema er valgt etter aktualitet, samt egen interesse for området. Selv om dette er oppgavens hovedtema, vil det innledningsvis være naturlig å peke på de sentrale grunnvilkår for å kunne straffes for voldtekt etter gjeldende rett.

1.2 Metode og oppbygning

Oppgaven baserer seg på Almindelig Borgerlig Straffelov (straffeloven) av 22.mai 1902 nr.90⁴, samt Straffeloven av 20.mai 2005 nr.28.⁵ De ulike forarbeidene til ny straffelov har også utgjort en sentral kilde. Disse refereres til der det er aktuelt.

Oppgaven bygger på generell juridisk metode, og vil analysere de sentrale rettskildene. Straffeloven og straffeloven 2005 er viktige kilder, og det samme gjelder for rettspraksis. Straffeloven har vært gjenstand for omfattende revisjon opp gjennom årene, og av den grunn vil også forarbeider til endringslover være aktuelle. Den spesielle del av straffeloven 2005 er ikke trådt i kraft enda, og er først ventet å gjøre det i 2012. Den gir likevel føring for kursen videre, i tillegg til at forarbeidene er svært omfattende og gjennomarbeidede.

Høyesterettspraksis gir uttrykk for gjeldende rett på det tidspunkt de treffes. Disse avgjørelsene er også relevante for ettertiden, da Høyesterett i de fleste tilfeller er tilbakeholdne med å fravike egen rettspraksis uten særskilt grunnlag. Det er dog en kjensgjerning at voldtektssaker sjelden når frem til Høyesterett. Derfor vil også lagmannsrettspraksis være nyttig for analysen av straffutmålingspraksis. Utvalget fra

---

⁴ Heretter forkortet til straffeloven

⁵ Heretter forkortet til straffeloven 2005

rettspraksis er stort sett begrenset til avgjørelser fra tiden etter revisjon av straffeloven 1902 i 2000.⁶ Enkelte eldre avgjørelser vil bli brukt for å illustrere endringer i rettsoppfatninger opp gjennom årene.

1.3 Avgrensning og presiseringer

Oppgavens hovedtema er straffutmåling og straffnivå i voldtektssaker, og den begrenser seg til området for straffeloven § 192. Det vil bli foretatt en analyse av praksis fra Høyesterett og lagmannsrettene for å se på hvilke straffutmålingsmomenter som anvendes, samt hvordan disse vektlegges. I oppgaven vil disse bli behandlet både beskrivende og vurderende. Da oppgavens omfang i seg selv virker begrensende, vil en uttømmende oppregning av alle relevante momenter ikke være mulig.

Oppgavens ordlyd legger føringen på hva som skal behandles, men jeg vil komme med noen presiseringer.

Oppgaven vil kun kort behandle grov voldtekt. Her samsvarer straffeloven 2005 § 293 i stor grad med gjeldende straffelov § 192 tredje ledd.

Oppgaven vil videre behandle grovt uaktsom voldtekt. Dette gjør oppgaven noe mer omfattende, men jeg har likevel valgt å ta det med. Deler av diskusjonen rundt ny straffelov dreide seg om de kontroversielle sidene ved fortsatt kriminalisering av slike lovbrudd. Ettersom oppgaven har et særlig fokus på ny lovgivning, blir det derfor naturlig å ta det med.

Flere voldtektsforbrytere har blitt idømt forvaring etter at denne straffereaksjonen ble innført i 2002. Oppgavens omfang gjør at disse avgjørelsene ikke vil bli nærmere omtalt.

---

⁶ Lov nr.76/2000, heretter forkortet revisjon 2000

2 Den materielle del

2.1 Begrepsavklaring

2.1.1 Begrepene seksuell omgang, seksuell handling og seksuell atferd

Seksuell omgang betegner de mest intime handlingene, og tilsvarer det man før revisjon 2000 definerte som utuktig omgang.⁷ Som seksuell omgang regnes samleie, men også mer samleielignende forhold som for eksempel suging og slikking av kjønnsorganer, masturbasjon og innføring av fingre i skjede eller endetarmsåpning.⁸

Seksuell omgang avgrenses nedad mot seksuell handling. Beføling av bryster eller kjønnsorganer utgjør typiske eksempler. Grensen mellom seksuell handling og seksuell omgang trekkes skjønnsmessig etter berøringens intensitet.

Seksuell atferd kjennetegnes ved at gjerningspersonen ikke er i direkte kontakt med fornærmede. Eksempler er blotting og annen uanstendig atferd.

Begrepene har etter gjeldende rett ikke vært definert i loven, men har likevel fått et avklart innhold i forarbeider, rettspraksis og teori. Dette var årsaken til at definisjoner heller ikke ble inntatt i straffeloven 2005.

2.1.2 Samleiedefinisjonen

I straffeloven er definisjonen inntatt i § 206: "Når bestemmelsen i dette kapittel bruker uttrykket samleie, menes vaginalt og analt samleie. Med samleie likestilles innføring av penis i munn og innføring av gjenstand i skjede eller endetarmsåpning. Ved handlinger som nevnt i § 195 likestilles med samleie også innføring av penis inn i og mellom de store og små kjønnslepper."

---

⁷ Ot.prp.nr.28(1999-2000)

⁸ Ot.prp.nr.22(2008-2009)

Betydningen av at noe faller inn under samleiedefinisjonen er at minstestrafen på 2 år kommer til anvendelse. I disse tilfellene heves også den øvre strafferamme til fengsel inntil 15 år.

For å unngå unaturlige språklige konstruksjoner, ønsket departementet å la rettsvirkningene være direkte koblet opp til utvalgte handlinger. Det viktigste var handlingens straffverdighet og skadevirkningen, og ikke hvorvidt det var naturlig å definere den som samleie. Samleiedefinisjonen ble av den grunn ikke foreslått videreført i straffeloven 2005.

Under utarbeidelsen av straffeloven 2005 ble det diskutert hvorvidt innføring av fingre i skjede eller endetarmsåpning burde likestilles med samleie. Etter gjeldende rett regnes dette som seksuell omgang, noe som betyr at minstestrafen og de forhøyede strafferammer ved samleie ikke kommer til anvendelse. Seksuallovbruddutvalget⁹ foreslo at slike tilfeller også burde regnes som samleie etter loven.¹⁰

Flere høringsinstanser påpekte at fingre kunne anvendes som substitutt for innføring av penis (særlig overgrep mot barn), samt at innføring av fingre ikke var å anse som mindre straffverdig enn innføring av gjenstand.¹¹ Departementet anså slik inntrengning som like skadelig som innføring av gjenstander, men anså det likevel for vidtrekkende at også inntrengning av fingre skulle utløse minstestraft. Man mente at problemet kunne løses ved at man ved straffutmålingen tok hensyn til at slik inntrengning kunne være like straffverdig, og at man derfor utmålte en straff på linje med det som ville vært resultatet ved anvendelse av minstestraft. De ordinære strafferammene i forslaget til straffeloven 2005 §§ 291 og 299 ville gi rom for dette.¹²

Det er et klart paradoks at minstestraft og forhøyede strafferammer gjelder for innføring av gjenstander, men ikke for innføring av fingre. Det kan vanskelig sies å være særlig forskjell

---

⁹ NOU 1997:23, heretter Seksuallovbruddutvalget

¹⁰ Innst.O.nr.92 (1999-2000)

¹¹ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s.213

¹² Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s.215

på disse. Sett fra fornærmedes ståsted vil overgrepet i begge tilfeller oppfattes som en stor krenkelse, noe som burde gjenspeiles i straffutmålingen.

2.2 Voldtekt - den objektive gjerningsbeskrivelsen

Ved revisjon 2000 ble hele straffeloven kapittel 19 om seksualforbrytelser redigert og endret. Straffeloven § 192 om voldtekt ble endret både i utforming og innhold blant annet ved at voldtektsdefinisjonen ble utvidet til også å gjelde utnyttelse av en persons hjelpeløshet grunnet bevisstløshet, rus eller søvn. Det ble innført minstestraff på to år og forhøyet strafferamme dersom den seksuelle omgangen var samleie.

Gjerningsbeskrivelsen fremgår av § 192 første ledd første punktum:

”Den som

- a) Skaffer seg seksuell omgang ved vold eller ved truende atferd, eller
- b) har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller
- c) ved vold eller ved truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre tilsvarende handlinger med seg selv,

straffes for voldtekt med fengsel inntil 10 år.”

Første ledd bokstav a gjengir det vi tradisjonelt anser som den vanligste voldtektshandlingen, nemlig å skaffe seg seksuell omgang ved vold eller truende atferd. I juridisk teori har kravet til vold her blitt oppsummert som ”enhver maktanvendelse mot fornærmedes legeme som utføres med det forsett å overvinne en alvorlig ment motstand”.¹³ Ved revisjon 2000 ble også alternativet ”truende atferd” inntatt. Trusselen kan komme til uttrykk verbalt eller på annen måte, og det er intet krav om at trusselen må gjelde noe straffbart.

---

¹³ Bratholm og Matningsdal: Kommentarutgave til straffeloven (1995) s.429.

Første ledd bokstav b regulerer seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, de såkalte hjelpeløshetstilfellene. Bevisstløshet vil omfatte søvn, sterk beruselse, psykiske forhold og lignende.

Første ledd bokstav c ble tilføyd ved revisjon 2000 som en følge av at Høyesterett var kommet til at det å tvinge en person til selv å innføre gjenstander inn i vagina ikke var omfattet av voldtektsbestemmelsen.¹⁴ Det bemerkes at dom ble avsagt under dissens (3-2). Justiskomiteen mente at dette burde straffes som seksuallovbrudd, og påpekte samtidig at en slik fremgangsmåte virket svært ydmykende for offeret.¹⁵

Etter straffeloven § 192 første ledd annet punktum skal det ved vurderingen av om det er utøvd vold eller truende atferd eller om fornærmede var ute av stand til å motsette seg handlingen, legges vekt på om fornærmede var under 14 år. Dette da det i disse tilfeller kreves mindre styrke i utførelsen av overgrepet.¹⁶

Voldtektsbestemmelsen kan anvendes i konkurrans med straffeloven § 195 og § 196 hvor offeret er mindreårig, samt straffeloven § 229 om legemsbeskadigelse. Dette gjelder derimot ikke for straffeloven § 228 om legemsbeskadigelse, da denne etter sikker rett konsumeres av voldtektsparagrafen. Heller ikke § 222 om tvang anvendes sammen med § 192.

Det ble foreslått å videreføre den objektive gjerningsbeskrivelse i straffeloven § 192 første ledd første punktum bokstav a til c.¹⁷ Bestemmelsen er nå inntatt i straffeloven 2005 § 291. Bestemmelsen i første ledd annet punktum om at man skal vektlegge at fornærmede var under 14 år ble ikke foreslått videreført.¹⁸ Det ble påpekt at det var et relevant moment, men at det ikke trengte å fremgå direkte av den grunn.

---

¹⁴ Rt.1999.1718

¹⁵ Ot.prp.nr.28 (1999-2000)

¹⁶ Ot.prp.nr.28 (1999-2000)

¹⁷ Ot.prp.nr.22 (2008-2009)

¹⁸ Delutredning VII side 361.

Mindretallet i Seksuallovbruddutvalget ønsket også å innføre en bestemmelse om seksuell omgang med noen som ikke har samtykket til det.¹⁹ Et slikt forslag ville gi offeret en bedre mulighet til å bli hørt av politiet og rettssystemet. Begrunnelsen var at offeret ofte hadde vansker med å oppnå troverdighet grunnet av mangel på synlige tegn på skader.

Departementet ønsket ikke at voldtektsbestemmelsen skulle utformes slik at manglende samtykke ble et selvstendig element i gjerningsbeskrivelsen.²⁰ Hadde det vært tilfelle, ville det vært tilstrekkelig for domfellelse å påvise manglende samtykke. Departementet var enig i at utgangspunktet selvfølgelig var at all seksuell kontakt skulle basere seg på frivillighet. Man var imidlertid ikke enig i at alle tilfeller av seksuell omgang uten reelt samtykke automatisk skulle defineres som voldtekt.

2.3 Medvirkning

At medvirkning til voldtekt er straffbart, følger av straffeloven § 205. Dette er en alminnelig medvirkningsbestemmelse som gjelder for hele kapittel 19 om seksualkrenkelser.

Medvirkning kan skje ved bruk av psykiske eller fysiske midler. Medvirker kan oppmuntre gjerningsmannen eller true voldtektsofferet til å gi opp motstand. Medvirkning til voldtekt kan også skje ved bruk av fysiske midler. Et typisk eksempel er å holde fornærmede nede mens en annen voldtar vedkommende. I dom inntatt i Rt.2003.1455 besto medvirkningen i å ha deltatt i den forutgående mishandlingen av fornærmede, samt i å hindre vedkommende å komme seg unna.

I enkelte tilfeller skifter to overgripere på vekselvis å holde nede og voldta fornærmede. Tidligere bedømte man dette som to forbrytelser i realkonkurrens; dels den voldtekt man selv hadde utført, dels medvirkning til den annens voldtekt. Et eksempel fra rettspraksis er Rt.1969.744. Ved revisjon 2000 forutsatte man imidlertid at medvirkningsbestemmelsen i straffeloven § 205 ikke skulle komme til anvendelse ved den såkalte gruppevoldtekt. Dette

---

¹⁹ NOU 1997:23 s.99-100

²⁰ Ot.prp.nr.22 (2008-2009)

ble fulgt opp i Rt.2002.1210. Det har vært diskutert hvorvidt dette har vært en heldig løsning rent konkurranserettslig²¹, uten at jeg skal komme nærmere innpå dette her.

2.4 Krav om subjektiv skyld

Den objektive gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 192 omfatter den som ”skaffer seg seksuell omgang ... ved vold eller ved truende atferd”.

Etter straffeloven § 192 første til tredje ledd er skyldkravet forsett, jf. hovedregelen i straffeloven § 40 første ledd. Den utviste skyld må dekke alle omstendigheter i gjerningsbeskrivelsen, jf. dekningsprinsippet. Det innebærer at gjerningspersonen må ha hatt til hensikt å oppnå seksuell omgang på en måte som rammes av straffeloven § 192 første ledd bokstav a til c, eller at vedkommende holdt det for sikkert eller overveiende sannsynlig at den seksuelle omgangen ble oppnådd på denne måten. Det er ikke tilstrekkelig at gjerningspersonen i relasjon til noen av momentene i gjerningsbeskrivelsen kun har utvist uaktsomhet, for eksempel at han ikke forstod, men burde forstått at fornærmede var tvunget til den seksuelle omgangen.

Det samme gjelder i utgangspunktet ved straffskjerpene omstendigheter som nevnt i annet og tredje ledd, men etter § 192 tredje ledd litra d er det tilstrekkelig med den letteste grad av uaktsomhet, jf. straffeloven § 43 (culpa levissima).

2.5 Særlig om grovt uaktsom voldtekt

En kriminalisering av den grovt uaktsomme voldtekt ble først vurdert av Seksuallovbruddsutvalget. Flertallet gikk i mot en slik kriminalisering, mens mindretallet ønsket å kriminalisere både grovt uaktsom voldtekt og simpel uaktsom voldtekt. Høringsinstansene var splittet. Instansene som representerte rettsapparatet var i mot en senking av skyldkravet, mens organisasjonene for ofre og ulike helsefaglige grupper

---

²¹ Andenæs(2008)s.150

støttet en kriminalisering av (grovt) uaktsom voldtekt.²² Departementet la avgjørende vekt på at en slik kriminalisering ville styrke rettsvernet for voldtekts ofre uten at dette innebar en tilsvarende rettssikkerhetsrisiko for gjerningspersonen. Under en viss tvil valgte man derfor å kriminalisere grovt uaktsom voldtekt.²³

Bestemmelsen om grovt uaktsom voldtekt ble inntatt i straffeloven ved revisjon 2000. Etter straffeloven § 192 fjerde ledd straffes ”Den som ved grov uaktsomhet gjør seg skyldig i voldtekt etter første ledd...”

Grensen mellom den forsettlig og den grovt uaktsomme handling beror på gjerningspersonens subjektive forestillinger i gjerningsøyeblikket. For å kunne straffes for grovt uaktsom voldtekt, må gjerningspersonen være sterkt å bebreide for ikke å ha forstått at den seksuelle omgangen ble oppnådd ved bruk av vold eller trusler, eller at den seksuelle omgangen skjedde med noen som var ute av stand til å motsette seg handlingen.

Generelt har Høyesterett beskrevet aktsomhetskravet ved grov uaktsomhet slik: ...”en kvalifisert klandreverdigg opptreden som foranlediger sterke bebreidelser for mangel på aktsomhet”.²⁴ I straffeloven 2005 er også aktsomhetsnormen hjemlet i lov, og går nå frem av § 23 annet ledd: ”Uaktsomhet er grov dersom handlingen er svært klandreverdigg, og det er grunnlag for sterk bebreidelse”.

I forbindelse med utarbeidelsen av straffeloven 2005, foreslo Straffelovskommisjonen å endre skyldkravet ved voldtekt tilbake til forsett.²⁵ Det ble påpekt at bestemmelsen sjelden ble anvendt og av den grunn var mindre relevant. Foreliggende rettspraksis støtter opp om dette, se punkt 3.

---

²² Ot.prp.nr.22 (2008-2009)

²³ Ot.prp.nr.28 (1999-2000)

²⁴ Rt.1970.1235.

²⁵ Ot.prp.nr.22(2008-2009)

Departementet var ikke enig i disse synspunktene og gikk inn for en videreføring av bestemmelsen. I forarbeidene til straffelov 2005 gjengir man flere konkrete eksempler fra rettspraksis.²⁶ Det ble påpekt at disse tilfellene representerte klart klanderverdige forhold som lå nær opptil den forsettlige voldtekt. Uten en bestemmelse om grovt uaktsom voldtekt, ville man i disse tilfellene fått en frifinnelse. Da ville man utelukke alvorlige integritetskrenkelser fra straffansvar. Dette harmonerte dårlig med verdiene strafflovgivningen skulle beskytte, og en opphevelse ville derav gi en uønsket og uheldig signaleffekt. Det ble også påpekt at man ofte har like alvorlige skadevirkninger hos den fornærmede i tilfeller av grovt uaktsom voldtekt som i forsettlig voldtekt.²⁷

At bestemmelsen har vært lite anvendt, mente departementet kunne skyldes at den rett og slett var blitt brukt for lite fra påtalemyndighetens og domstolenes side. Dette var uansett ikke et moment som kunne gi noen entydig informasjon om bestemmelsens verdi eller betydning.²⁸

Bestemmelsen er nå inntatt i straffeloven 2005 § 294. Som allerede nevnt, har dette vært gjenstand for en viss debatt den senere tid. Fra offerets side er det selvsagt helt uten betydning hva som konkret har vært gjerningspersonens tanker rundt egne handlinger. En voldtekt vil være en voldtekt uansett. Kriminaliseringen av den grovt uaktsomme voldtekt kan likevel kritiseres på enkelte punkter. Det kan nesten virke som om man opererer med en slags reserveløsning for de tilfeller hvor bevisene ikke står sterkt nok for domfellelse for forsettlig voldtekt, men hvor man likevel har et ønske om å fange disse opp på et vis. En grunnleggende tanke i strafferetten er likevel å hindre domfellelse av uskyldige. Man kan da spørre seg hvorvidt det er en hensiktsmessig løsning å lempe på kravet for bevis ved et såpass alvorlig lovbrudd.

---

²⁶ Ot.prp.nr.22(2008-2009) s.233-235

²⁷ Ot.prp.nr.22 (2008-2009)

²⁸ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s.25-26

2.6 Grov voldtekt

Etter straffeloven § 192 tredje ledd heves den øvre strafferammen til fengsel inntil 21 år dersom voldtekten er

”a) begått av flere i fellesskap,

b) voldtekten er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte,

c) den skyldige tidligere er straffet etter [voldtektsbestemmelsen] eller etter § 195, eller

d) den fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legeme eller helse. Seksuelt overførbart sykdom og allmennfarlig smittsom sykdom, jf. Smittevernloven § 1-3 nr.3 jf. nr.1, regnes alltid som betydelig skade på legeme eller helse etter [voldtektsbestemmelsen].”

Bokstav a rammer voldtekter begått av flere i fellesskap. Slike ”gruppevoldtekter” regnes som særlig graverende, og pådømmes derfor strengt.

Bokstav b rammer voldtekter utført på en særlig smertefull eller krenkende måte. Et eksempel er Rt.2003.1455. Her ble en 15 år gammel jente både fysisk mishandlet og voldtatt av en jentegjeng i samme aldersgruppe. Overgrepet skjedde over mange timer, og hun ble også tvunget til å føre steiner og pinner inn i egen skjede.

Bokstav c gjelder dersom gjerningsmannen er tidligere straffet for overtredelser av straffeloven §§192 eller 195, jf. § 61, mens *bokstav d* retter seg mot bestemte følger som overgrepet kan få for den fornærmede. Disse må ikke være dekket av gjerningsmannens forsett, men må likevel være forutselige etter § 43.

Det er i straffeloven 2005 inntatt en egen bestemmelse for grov voldtekt, jf straffeloven 2005 § 293. Den øvre strafferamme på 21 år er beholdt, og bestemmelsen er stort sett en videreføring av straffeloven § 192 tredje ledd. Eneste unntak er deler av bestemmelsens bokstav d. Det at handlingen har ført til en allmennfarlig smittsom sykdom er fjernet i ny bestemmelse, da dette allerede dekkes av straffeloven 2005 § 11.

3 Straffutmåling

Jeg vil i det følgende presentere en kort gjennomgang av det vi anser som formålet med bruk av straff. Deretter vil jeg presentere et utvalg relevante straffutmålingsmomenter som domstolene vektlegger i straffutmålingen. Rettspraksis er her anvendt illustrerende. Strafferammer og straffenivå etter gjeldende rett vil gjennomgå i punkt 3.4 og 3.5. Deretter vil jeg gjennomgå utvalgt praksis fra Høyesterett og lagmannsrettene for å vise hvordan de ulike straffutmålingsmomenter balanseres. Til slutt vil jeg behandle straffenivå etter straffeloven 2005.

Deler av relevant rettspraksis vil bli henvist til under punktet om straffutmålingsmomenter, mens andre blir vist til under punktet om rettspraksis. I den grad det er mulig, vil jeg søke å unngå en dobbeltbehandling.

3.1 Formålet med straff

Begrepet straff er tradisjonelt blitt definert som et onde staten tilføyer lovovertreder på grunn av en lovovertrødelse, i den hensikt at det skal føles som et onde.²⁹ Et viktig spørsmål har alltid vært hvorfor vi straffer. Når staten tilfører sine borgere en tilsiktet lidelse, sier det seg selv at det kreves en solid begrunnelse. Hos oss har man begrunnet det i preventive formål. Det er vanlig å skille mellom allmennprevensjon og individualprevensjon. Den allmennpreventive virkning er oppnådd i den utstrekning borgerne på grunn av straffelovens budskap om straff, avholder seg fra de forbudte handlinger. Med individualprevensjon tenker man på virkningen for den som selv blir straffet.³⁰ Straffen skal medføre at den straffedømte ikke begår lovbrudd igjen.

Straffen har sådan et samfunnsnytteperspektiv ved at man søker å motvirke at folk begår lovbrudd. Hensynet til rettferdighet og humanitet taler mot å påføre mennesker et onde uten

---

²⁹ Rt.1977.1207, Ot.prp.nr.90 (2003-2004) pkt.6.1

³⁰ Johs.Andenæs, Alminnelig strafferett (2004)

at det har noen nytteverdi for samfunnet. I stedet ønsker man en løsning som virker atferdsregulerende. Man straffer for å hindre fremtidige uønskede handlinger.

3.2 Generelt om straffutmåling

Det finnes visse generelle rammer for hvilken straff domstolene skal kunne idømme. Straffeloven § 17 sier at minste straff er 14 dager og lengste straff er 21 år. Ved de enkelte bestemmelser om straff har Stortinget gitt konkrete rammer for hvilken straff domstolene kan idømme. Strafferammene er svært vide, i den hensikt at straffen må og skal kunne tilpasses den enkelte gjerningsperson og det konkrete saksforhold.

Selv om strafferammene i utgangspunktet er svært vide, legger rettspraksis bånd på denne friheten. En gjennomgang av høyesterettspraksis viser at sammenlignbare saker er den viktigste rettskildefaktoren Høyesterett gjør bruk av. Ellers baserer straffutmålingen seg på tradisjon som er blitt til gjennom flere års rettspraksis. Føringerne fra Høyesterett virker retningsgivende for underinstansene, og Høyesterett får på denne måten en svært sentral rolle ved fastleggingen av straffenivået. Det er Høyesterett som legger premissene for hvilke straffutmålingsmomenter som er relevante, samt vekten de ulike momenter får.

I dag er videre anke over straffutmålingen avhengig av samtykke av Høyesteretts ankeutvalg. Dette er kun aktuelt i de saker hvor anken har betydning utenfor den aktuelle sak, eller dersom det av andre grunner anses som særlig viktig å få prøvd saken i Høyesterett. Dette fremgår av straffeprosessloven § 323.³¹ Til tross for dette har Høyesterett hatt stor innvirkning ved fastsettelsen av det alminnelige straffenivå for voldtektsforbrytelser. Høyesterett har også gitt generelle føringer for hvilken vekt det skal legges på individuelle formildende eller skjerpende omstendigheter.

---

³¹ Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 22.mai.nr.25 1981

3.3 Straffutmålingsmomenter - § 192

3.3.1 Innledende

Det er en rekke straffutmålingsmomenter som er relevante i voldtektssaker. Enkelte straffskjerpene og formildende momenter fremgår direkte av lovens ordlyd. Momenter oppregnet i straffeloven § 192 tredje ledd bokstav a til d virker straffskjerpene, og et eksempel her er voldtekt begått av flere i fellesskap. Videre skal en uforbeholden tilståelse tillegges vekt i formildende retning, jf. straffeloven § 59 annet ledd. En rekke andre straffutmålingsmomenter er fastsatt gjennom praksis.

3.3.2 Handlingens art

Hva slags type voldtekt det er tale om, vil alltid være et relevant moment i straffutmålingen.

En *overfallsvoldtekt* beskrives ofte ved at fornærmede, uten noen forutgående kontakt, blir overmannet av en fremmed gjerningsmann, som tiltvinger seg samleie og deretter forsvinner.³² Maktbruk som ikke går ut over det som er tilstrekkelig for å overvinne fornærmedes motstand er en omstendighet som ligger innenfor det hendelsesforløp som straffebudet tar sikte på å fremme. Det skal derfor ikke tillegges noen vekt, verken i skjerpene eller formildende retning. Dette fremgår av Høyesteretts uttalelser i Rt.2003.625. Det ble også referert til tidligere praksis, deriblant Rt.1999.919 hvor straffen for en overfallsvoldtekt ble satt til 3 år fengsel. Høyesterett så hen til revisjon 2000 og dens formål om å øke det alminnelige straffenivå for voldtekt, og straffen ble derfor satt til fengsel i 4 år.

Det er avsagt to høyesterettsdommer vedrørende straffutmåling for forsøk på overfallsvoldtekt. I Rt.2001.1713 ble straffen satt til 2 år, mens den grunnet gjentakelseelementet ble satt til 3 år fengsel i Rt.2005.556.

---

³² Rt.2003.625

Som allerede nevnt ble *seksuell omgang med bevisstløs eller noen som er ute av stand til å motsette seg handlingen* inntatt som en del av voldtektsbestemmelsen under revisjon 2000. Etter dette har Høyesterett avsagt en rekke dommer på området.

Av disse har Rt.2002.1288 størst prinsipiell interesse, i tillegg til å være den første dommen etter revisjon 2000 til å omhandle straffutmåling for denne type voldtekt. Dissens 3-2. Saken gjaldt en voldtekt av to sovende jenter på henholdsvis 16 og 17 år. Førstvoterende uttalte her at det å gjennomføre samleie med en full og sovende person er ”eit særs alvorleg overgrep”, og at slike handlinger representerte en grov utnyttelse og var svært krenkende. Høyesterett uttrykte et ønske om å etablere et nytt straffnivå på et selvstendig grunnlag ut fra loven slik den lød etter revisjon 2000.

Flertallet i Høyesterett la vesentlig vekt på forarbeidenes formuleringer om at et slikt overgrep ”kan” være like straffverdig som de mer tradisjonelle typer av voldtekt. Flertallet fremhevet videre at det var grunn til en mer utstrakt bruk av straffereaksjoner i det nedre sjiktet i hjelpeløshetssakene enn i de mer tradisjonelle voldtektssakene og i saker der hjelpeløsheten var fremkalt med det formål å utføre seksuelle overgrep. Mindretallet mente derimot at flertallet la altfor stor vekt på enkeltformuleringer i forarbeidene, og at det ikke var noe som tydet på at bestemmelsen ikke skulle forstås i samsvar med lovens ordlyd. Vedrørende minstestrafen uttalte mindretallet i Høyesterett følgende: ”En bestemmelse om minstestraf- som her på 2 år – innebærer som hovedregel ubetinget fengsel i minstetiden. (...) hvor lovgiver etter en nærmere vurdering (...) har valgt å fastsette to års minstestraf, må domstolene etter mitt syn følge opp dette(...)”. Annenvoterende gir som talsmann for mindretallet klart uttrykk for at straffutmålingen må bygge på minstestrafen i de alminnelige tilfellene av disse sakene.

Straffen ble imidlertid satt til fengsel i 2 år og 6 måneder, hvorav 1 år ble gjort betinget. Dette til tross for den nye bestemmelsen om minstestraf på to års fengsel, samt det faktum at det i den aktuelle sak var tale om to unge jenter. Dommens prinsipielle diskusjon av

emnet har ført til at den har blitt retningsgivende for flere senere avgjørelser i denne type saker. Særlig ved voldtekt av sovende personer har straffreaksjoner i nedre sjikt av strafferammen blitt anvendt.

Selv om *grovt uaktsom voldtekt* ble kriminalisert ved revisjon 2000, gikk det noen år før den første dommen falt i Høyesterett. Det er heller ikke avsagt mange dommer om dette i Høyesterett, og frem til i dag er det totale antall 4.

Den første og prinsipielt viktigste dommen er inntatt i Rt.2004.1553. I denne avgjørelsen uttalte Høyesterett at det alminnelige straffnivået for den grovt uaktsomme voldtekt måtte ligge ”*markant lavere*” enn ved forsettlig voldtekt. I den aktuelle sak ble straff satt til 8 måneders fengsel, hvorav 120 dager ble gjort ubetinget.

Det ble i 2006 avsagt to dommer, henholdsvis Rt.2006.471 og Rt.2006.513. Den første avgjørelsen gjaldt straffutmåling for grovt uaktsom voldtekt til samleie med en 17 år gammel jente. Hun var bevisstløs som følge av beruselse under voldtekten, og handlingen ble av Høyesterett beskrevet som en klar utnyttelse av jentas hjelpeløshet. Graden av uaktsomhet hos gjerningsmann, samt det faktum at domfelte var ”forholdsvis sterkt å klandre for dette”, ble klart vektlagt. Ved å se hen til den prinsipielle uttalelsen i Rt.2004.1553, sammenholdt med straffnivået ved forsettlig voldtekt ved utnyttelse av bevisstløshet³³, fastsatte Høyesterett straffen til 9 måneders ubetinget fengsel i denne avgjørelsen. I tillegg inkluderte dette også noen mindre alvorlige forhold.

I den andre dommen, Rt.2006.513, ville utgangspunktet vært 10 måneders ubetinget fengsel. Høyesterett vektla dog tidsforløpet i denne avgjørelsen, og derfor ble det gjort fradrag på to måneder.

---

³³ Rt.2002.1288 og Rt.2002.1295

I de nevnte dommer vektla Høyesterett graden av uaktsomhet og hvor klanderverdige handlingene var. Selv om Høyesterett mente at saksforholdet i enkelte av dommene kunne kalles ”bevisst uaktsomhet, som for så vidt nærmer seg forsettsgrensen”³⁴ og ”klar utnyttelse av (...) hjelpeløshet”³⁵, ila ikke Høyesterett strengere straff enn 9 måneders ubetinget fengsel i noen av sakene.

3.3.3 Handlingens grovhet

Det er nærmest for en selvfølge å regne at handlingens grovhet vil være et relevant moment ved straffutmålingen i voldtektssaker.

I skjerpende retning vektlegges først og fremst *bruk av vold* utover det som regnes som nødvendig for å kunne gjennomføre selve voldtekten.

Rt.2006.828 omhandlet straffutmåling i en sak hvor en svært brutal og krenkende voldtekt utgjorde det dominerende forhold. Overgrepet varte i omkring tre timer, med andre ord over svært lang tid. Den fornærmede ble tvunget til å utføre flere vaginale og orale samleier, og hun ble også utsatt for gjentatte slag i ansiktet. Domfelte forsøkte også å tre en løkke av tau over halsen hennes. I tillegg var domfelte fornærmedes tidligere samboer.

Høyesterett mente at forholdet hadde ”klare islett av vold, frihetsberøvelse og mishandling”. Førstvoterende uttalte at det kunne antas at straffen for voldtekten samt domfeltes etterfølgende brudd på et ilagt besøksforbud isolert sett ville kvalifisert til en straff på fengsel i 4 år. Høyesterett så da hen til de senere års skjerpelse av straffnivået. Høyesterett anvendte bestemmelsen om skjerpet strafferamme for gjentakelse i straffeloven § 192 tredje ledd bokstav c, og satte straffen til 5 års fengsel. Domfelte var tidligere dømt for grov voldtekt ved en svensk domstol. Her ser vi at straffenivået ligger på høyde med overfallsvoldtekten beskrevet over.

---

³⁴ Rt.2004.1553, avsnitt 17

³⁵ Rt.2006.471

Også *grove trusler* vektlegges i skjerpende retning. Dette ble av Høyesterett vektlagt straffskjerpende i Rt.2005.149. Domfelte hadde truet med å anvende skarpe gjenstander og flamme mot fornærmedes nakne kropp. Her ligger det straffskjerpende i det å fremkalle en alvorlig frykt for slik beskadigelse.

Høyesterett har også i andre tilfeller vektlagt bruk av grove trusler i straffskjerpende retning. I Rt.2002.448 ble fornærmede truet med ”meget grove trusler” om gjengvoldtekt, tvungen seksuell omgang med hund og drap. I Rt.2004.252 ble fornærmede truet med pistol hjemme hos seg selv.

Et annet straffskjerpende moment har man når voldtekten er utført av *flere i fellesskap*. Her er gjerningsmannen vekselvis både hovedmann i henhold til egne overgrep og medvirker i henhold til overgrep av andre. Det følger av straffeloven § 192 tredje ledd litra a at den øvre strafferamme heves til 21 år.

I Rt.2002.1210 hadde to gjerningspersoner vekslet på å utføre samleie. Høyesterett satte straff til 5 års fengsel. Førstvoterende uttalte følgende: ” Etter ei lovendring som den av 11.august 2000, må det takast standpunkt til straffenivået på det nye lovgrunnlaget. (...) Det er tale om fleire samleie, også orale, av sterkt krenkjande og truande karakter. Eg slutter meg til vurderingane frå Seksuallovbruddutvalget om det ekstra straffverdige ved ei felles valdtekt. (...) Ut i frå dette meiner eg at ei straff på fengsel i 5 år er eit høveleg nivå. I denne vurderinga er det teke omsyn til at ei slik grov valdtekt er eit særleg massivt overgrep mot den krenkte. Omfanget av overgrepet er då direkte fanga inn i straffnivået, utan at det for meg er nødvendig å gå inn på følgjene for den krenkte”.

En annen avgjørelse som har relevans er Rt.2004.1902. Voldtekten ble utført av tre gjerningspersoner i fellesskap, og fornærmede var bare 15 år. Hun hadde ingen seksuell erfaring fra tidligere, og ble skjenket overstadig beruset i forkant av overgrepet. Dette medførte at hun mistet evnen til å prate, og hun var i tillegg helt ute av stand til å motsette

seg handlingene. Det var i denne saken tale om omfattende overgrep, deriblant samleie. Som skjerpende moment vektla Høyesterett det faktum at overgrepet ble utført av tre personer, og at dette medførte at jenta opplevde overgrepet som mer massivt og grovere enn om handlingen var blitt utført av en person alene. Høyesterett valgte likevel å vektlegge tidsforløpet i formildende retning, og straffen for hver av de domfelte ble derav satt til fengsel i 2 år og 8 måneder.

Dette er de eneste avgjørelser om såkalt gruppevoldtekt avsagt av Høyesterett etter revisjon 2000. Straffutmålingen er svært sprikende mellom de to avgjørelsene, ifra 5 år i den ene til 2 år og 8 måneder i den andre. Dette kan ha sammenheng med at førstnevnte sak hadde element av å være en overfallsvoldtekt, mens man i Rt.2004.1902 så hen til straffnivået i saker om voldtekt av noen ute av stand til å motsette seg handlingen.

I en sak for lagmannsretten i 2006 ble fem menn dømt til fengsel i henholdsvis 8, 7, 5 og 4 år og 6 måneder for gruppevoldtekt. To av disse var kjent skyldig i to voldtekter.³⁶ Retten uttalte følgende :”I formildende retning er det intet å bemerke for noen av de tiltalte.”

3.3.4 Betydningen av relasjonen mellom gjerningspersonen og fornærmede

Ser man litt tilbake i tid, finner man en relevant avgjørelse fra Høyesterett inntatt i Rt.1964.18. Her hadde ektefellen slått sin kone og tiltvunget seg samleie med henne etter at hun motsatte seg dette. Handlingen er i dommen beskrevet som følgende: (...) [han] begynte å gjøre tilnærmelser til A for å oppnå samleie. Hun avviste ham (...). Tiltalte ble rasende og kom med en rekke trusler mot henne. A ble alvorlig redd, og det ble et basketak mellom dem, hvorunder tiltalte flere ganger slo A i hodet. Det lyktes ham å dra buksene av henne og samleie fant sted (...).” Han ble dømt for legemsfornærmelse etter straffeloven 228, og straffen ble satt til 30 dagers fengsel. Dette illustrerer datidens syn på slike overgrep.

---

³⁶ LB-2006-216

Så sent som i Rt.1974.1674 argumenterte forsvaret med at voldtektsbestemmelsen ikke kunne få anvendelse når partene var gift eller samboere med hverandre. Førstvoterende uttalte følgende: ”Voldtekt kan ikke anses utelukket fordi om partene er gift og lever sammen.”³⁷ Dette var en prinsipielt viktig avgjørelse, da Høyesterett her fastslo at voldtekt også kunne skje i de nære relasjoner som ekteskap og samboerskap representerer.

Det er likevel et faktum at voldtekt av ektefelle og samboer tradisjonelt har blitt bedømt mildere enn rene overfallsvoldtekter. I Rt.1996.362 anfører Høyesterett følgende i formildende retning: ”Det må tillegges vekt at voldtekten er blitt forøvet av en mann som fornærmede hadde hatt et ganske langvarig samliv med, og at handlingen fremtrer som i noen grad situasjonsbetinget.” I avgjørelsen inntatt i Rt.2001.411 hadde partene vært samboere i over 6 år. Forholdet var avsluttet, og de bodde kun sammen av praktiske grunner for en kortere periode. Domfelte ble kjent skyldig i to voldtekter til samleie, hvor den siste ble betegnet som særlig krenkende og nedverdiggende. Den tiltaltes forsvaret anførte i formildende retning at voldtektene fant sted under avslutningen av et langvarig samboerforhold. Høyesterett betegnet dog hendelsesforløpet som ”seksuell mishandling”, og uttalte blant annet følgende: ”Den seksuelle mishandlingen ved den siste voldtekten var så omfattende og langvarig at det blir uten betydning at domfelte og fornærmede fortsatt bodde sammen.” Det følger av en antitetisk tolkning av førstvoterendes uttalelse at det i voldtektssaker vil kunne tillegges formildende virkning at voldtekten skjedde i forbindelse med avslutningen av et samboerforhold, da særlig dersom det er tale om mindre grove tilfeller av voldtekt. Dette var imidlertid ikke tilfelle her.

I Rt.2002.1701 anførte forsvaret til den tiltalte at relasjonen mellom overgriperen og fornærmede etter rettspraksis var et sentralt straffutmålingsmoment i voldtektssaker. Momentet ble tillagt liten vekt av Høyesterett. I stedet fremhevet Høyesterett Seksuallovbruddutvalgets syn om at det i utgangspunktet ”bør vises forsiktighet med å tillegge tidligere samliv vekt i formildende retning”. Dette sluttet Høyesterett seg til på

---

³⁷ Rt.1974.1674

generelt grunnlag. At det i den senere tid ikke finnes noen relevante dommer på området, tyder på at utviklingen har gått mot en vesentlig mindre vektlegging av tidligere samliv ved straffutmålingen.

I en annen posisjon står nære familierelasjoner. Dette ble vektlagt i skjerpene retning i avgjørelse inntatt i Rt.2008.917. Domfelte hadde hatt seksuell omgang med sin tenåringsdatter, og Høyesterett vektla det tillitsbruddet dette representerte.

3.3.5 Tidsforløpet

Med tidsforløpet menes enten tiden som har gått mellom forbrytelsen og den påfølgende anmeldelsen av forholdet, eller tiden som har gått fra anmeldelsen til det faller endelig dom i saken. At Høyesterett har tillagt tidsforløpet vekt i voldtektssaker, har vi allerede sett i flere av de nevnte dommer. Rt.2002.917 gir et godt eksempel på en sak hvor Høyesterett har tillagt tidsforløpet meget stor betydning. I den aktuelle sak var en adoptivdatter blitt voldtatt gjennom flere år, og domfelte hadde jevnlig hatt samleie med henne i en 7-8 års periode. Overgrepene skjedde tidvis flere ganger i uka.

Forholdet var ikke langt fra å bli foreldet, da det var gått hele 16 år siden det siste overgrepet fant sted. Generelt sett har Høyesterett i flere saker bemerket at et langt tidsforløp ikke er uvanlig i slike saker, og at dette derav må få begrenset betydning som moment ved straffutmålingen. I dette tilfellet var likevel forholdene svært spesielle. Forholdet var nær foreldelse, og det hadde i tillegg gått mer enn 4 år fra anmeldelse av forholdene til endelig dom falt. Det lange tidsforløpet var heller ikke domfeltes skyld. Domfelte var i lagmannsretten idømt 4 års fengsel, og denne ble opprettholdt av Høyesterett. Grunnet det lange tidsforløpet valgte Høyesterett å gjøre 2 år og 6 måneder av straffen betinget. Dette førte til den noe uheldige løsningen at adoptivfar bare måtte sone 1 år og 6 måneder i fengsel etter å ha voldtatt sin datter jevnlig i 8 år. Ved å vektlegge dette straffutmålingsmomentet i en såpass formildende retning, endte man opp med en noe urimelig løsning sett fra fornærmedes side. At det var gått mange år fra anmeldelse og til

dom falt, kunne jo ikke sies å være fornærmedes feil. Det må føles svært belastende at det overgrepet man har vært utsatt for, ikke straffes strengere enn som så.

I Rt.2002.443 ble den lange saksbehandlingstiden vektlagt i formildende retning. Det var gått 3 år fra siktelse og frem til domfellelse i rettssystemet, og en stor del av tiden var saken bare blitt liggende hos politi og påtalemyndighet. Høyesterett uttalte i denne forbindelse følgende: "Et slikt tidsforløp er uakseptabelt og må, hvor det ikke kan belastes domfelte, i noen grad komme ham til gode ved straffutmålingen."

Ellers kan det vanskelig sies noe generelt om når tidsforløpet vil veie tungt som straffutmålingsmoment. Dette vil oftest også påvirkes av sakens øvrige omstendigheter. At det har gått 2 år siden tidspunktet for overgrepet, kan ikke anses for å være noen urimelig eller usedvanlig lang tid. Dette fremgår av avgjørelse inntatt i Rt.2003.1248. I Rt.2006.513 hadde det derimot gått hele 3 år siden selve voldtekten, og den lange tiden kunne heller ikke bebreides domfelte. Dette ga domfelte straffradrag på to måneder.

3.3.6 Risikobetraktninger

Tradisjonelt har man ansett det som en formildende omstendighet at fornærmede selv har satt seg i en situasjon hvor hun burde ha regna med muligheten for å utsette seg for risiko. I Rt.1970.1110 hadde en 17 år gammel jente haiket med de to domfelte nattestid i Oslo sentrum, hvorpå de to hadde forsøkt å tiltvinge seg samleie med jenta. I lagmannsretten ble de to dømt til fengsel i 1 år og 2 måneder, og dommen ble i sin helhet gjort betinget. Under dissens 4-1 satte Høyesterett straffen til 6 måneders ubetinget fengsel. Førstvoterende uttalte følgende: "Det er imidlertid også visse formildende momenter til stede. Jeg nevner at fornærmede selv satte seg i en situasjon hvor hun burde regne med muligheten av tilnærmelser og at de domfelte ikke fulgte opp maktanvendelsen så langt de kunne." Den dissenterende dommer ønsket derimot å opprettholde lagmannsrettens dom. Justitiarius Ryssdal uttalte her: "De domfeltes forbrytelse er i seg selv meget alvorlig. Men ved straffutmålingen må det legges vekt på hendingsforløpet før og etter at den straffbare handling ble begått. Fornærmede tok en risiko da hun ved nattestid i Oslo sentrum tok

initiativet til å bli med to ukjente menn som kom kjørende i bil, og selv om hun ikke innbød til seksuell kontakt, har hun ifølge samstemmige rettslige forklaringer til å begynne med funnet seg i visse tilnærmelser uten å kreve å bli satt av. Om de domfeltes opptreden etter at de hadde begått den forbrytelse de er dømt for, har fornærmede i sin rettslige forklaring opplyst at hun fikk overtalt B til å avstå fra ytterligere pågang da A et par minutter var ute av bilen, og at A ved tilbakekomsten etterkom Bs anmodning om å kjøre fornærmede til hennes bopel. Og lagmannsrettens flertall har i forbindelse med straffutmålingen uttalt at fornærmede ”ikke har lidt skade av noen art”. Under disse omstendigheter og i betraktning av at fullbyrdelse av straffen vil ramme de domfelte hardt, er jeg i likhet med lagmannsrettens flertall blitt stående ved at det i dette tilfelle er forsvarlig å gi betinget dom.”

Her viser Høyesteretts uttalelser at man anså det som noe selvforskyldt av fornærmede å ende opp i en vanskelig situasjon som igjen ledet til overgrepet. Høyesterett mente at hun hadde et visst ansvar og til dels skyld i det overgrepet som fant sted. Den dissenterende, Justitiarius Ryssdal, gikk til dels svært langt i å vektlegge fornærmedes eget ansvar for overgrepet og hensynet til domfelte langt sterkere overgrepets alvorlighetsgrad. Han starter med å betegne overgrepet som meget alvorlig, men argumenterer likevel med at straffen i sin helhet bør gjøres betinget.

I Rt.2004.32 avsa Høyesterett en dom som omhandlet et tilsvarende tilfelle. Avgjørelsen gjaldt voldtekt til seksuell omgang av en 19 år gammel kvinne. Hun var meget beruset, og var som en følge av dette ute av stand til å motsette seg handlingen. Kvinnen haiket med domfelte ned til sentrum, og selve overgrepet fant sted etter at kvinnen hadde sovnet. Hendelsesforløpet lå i nedre sjikt av anvendelsesområdet for den aktuelle straffebestemmelsen, og Høyesterett idømte gjerningspersonen 8 måneder i fengsel. Høyesterett bemerket følgende: ”Overgrepet representerer (...) et brudd på den trygghet kvinner bør kunne føle, også når man – som i dette tilfellet – har akseptert et tilbud om skyss fra en fremmed mann som i utgangspunktet fremstår som hjelpsom.”

Sammenligner man denne bemerkningen med de uttalelser som fremkom i Rt.1970.1110 (nevnt over), ser man en endring i Høyesteretts syn på risikobetraktninger og fornærmedes eventuelle ansvar/skyld i forhold til overgrepet. Jeg vil tolke uttalelsene fra saken i 2004 slik at Høyesterett mener hun har et like stort krav på rettslig vern selv om hun selv tar en risiko ved å akseptere skyss fra en fremmed mann. Man vil da kunne finne støtte for å kunne si at dette ikke lenger er et relevant straffutmålingsmoment som virker som en formildende omstendighet for domfelte.

3.3.7 Fornærmede er prostituert

Det er ikke en ny tanke at prostituerte kvinner ikke har samme krav til rettslig vern som kvinner generelt synes å skulle ha. Dette har sammenheng med samfunnets nedsettende syn på prostituerte.

En illustrerende dom er inntatt i Rt.1926.996. Her gjaldt det straffutmåling for voldtektsforsøk, og lagmannsretten hadde idømt domfelte 2 års fengsel. Høyesterett valgte å sette straffen ned til fengsel i 8 måneder. Dette skjedde som et resultat av fremleggelse av bevis for den fornærmedesandel og karakter. Førstvoterende uttalte følgende: ”Jeg finder, at anken bør gives medhold, idet der maa sies at være et aapenbart misforhold mellem straffen og forbrydelsen. Jeg skulde anta at lagmandsretten ved sin strafutmaaling har gaat ut fra uriktige forusætninger under hensyn til pikens vandel. Av de foreliggende opplysninger synes det at fremgaa, at piken er en meget letsindig kvinde. Et vidne har endog for politiet karaktisert hende som en ekte løsgjængertype. Det høres derfor ogsaa ganske sandsynlig, naar domfældte, skjønt han ikke tidligere kjendte piken, anfører, at han straks han talte med hende fik indtryk av at hun var letsindig. Men naar den fornærmede pikes sedelige vandel har været saa daarlig, mener jeg, at der herpaa ved strafutmaalingen maa lægges megen vekt i formildende retning.”

Dommen ble avsagt under dissens, og annenvoterende uttalte videre: ”Jeg voterer for ankens forkastelse. Den almindelige retsfølelse gaar i retning av, at der bør anvendes

strengere straff end den hittil sedvanlige for voldshandlinger av heromhandlede art og efter min mening med føie. Den fornærmede er en 22 aarig pike, og der foreligger, som av førstvoterende nævnt, oplysninger, om at hun i henseende til sedelighet er letsindig. Jeg nekter ikke, at der herav kan utledes et moment i formildende retning for domfældte, men jeg kan ikke lægge den vekt derpaa som førstvoterende. Jeg kan for mit vedkommende ikke anse det riktig, at den fornærmede kvinde paa det anførte grundlag skal nyde en væsentlig nedsat rettsbeskyttelse overfor vold som her omhandlet. Selv i betragtning av det nævnte, efter min mening ikke i væsentlig grad formildende moment, finder jeg det ikke konstatert, at den idømte straff staar i aabenbart misforhold til forbydelsen.”

Flertallets votering i denne saken står i skarp kontrast til Høyesterett syn i dag, mens annenvoterendes syn kan sies å ligge nærmere dagens tankegang. I forarbeidene ved revisjon 2000 uttalte departementet at slike momenter skulle være uten betydning ved straffutmålingen.³⁸ Etter revisjon 2000 er det avsagt to dommer i Høyesterett.

I Rt.2003.196 henviste Høyesterett til uttalelsene i forarbeidene om at den krenkedes ”seksualmoral eller seksuelle atferd utenom den konkrete sak er... uten betydning for straffutmålingen og det vern vedkommende skal ha mot voldtekt”.³⁹ Høyesterett uttalte følgende: ”At den krenkte var prostituert, gir henne således ikkje noko anna vern enn det ho elles ville ha. Vurderinga må skje utfrå omstenda ved den strafflagde handlinga.”⁴⁰

Heller ikke i avgjørelse inntatt i Rt.2005.149 vektla Høyesterett det faktum at fornærmede var prostituert.

Dette viser at vi har fått en klar endring i synet på hvorvidt momentet skal tillegges vekt ved straffutmålingen. For cirka 80 år siden ble det for nærmest en selvfølge å regne at ”letsindige” kvinner ikke kunne sies å ha det samme kravet på beskyttelse som andre

---

³⁸ Ot.prp.nr.28(1999-2000)pkt.6.4

³⁹ Ot.prp.nr.28(1999-2000)pkt.4.6.4

⁴⁰ Rt.2003.196

kvinner. Selv om den nedsettende holdning til prostituerte nok fremdeles finnes, gjenspeiles ikke lenger dette i gjeldende rett.

3.3.8 Fotografering eller filming av overgrepet

I dagens digitaliserte samfunn vil fotografering og filming av overgrep utgjøre en fare for ytterligere nedverdiggelse av fornærmede. Materialet kan enkelt spres og gjøres tilgjengelig for allmennheten, da særlig via internett og telefon.

Høyesterett kom med følgende uttalelse i Rt.2001.411: [det må ha vært] ”sterkt krenkende for fornærmede at deler av mishandlingen ble filmet”.

I Rt.2004.1902 ble en 15 år gammel jente voldtatt av tre personer i fellesskap. Høyesterett vektla i straffskjerpene retning at forholdet var blitt fotografert, til tross for at materialet senere ble tilintetgjort. Høyesterett bemerket følgende: ”(...) kjennskapen til at det ble tatt bilder vil lett kunne gi grobunn for usikkerhet hos den fornærmede om hvorvidt filmen virkelig er tilintetgjort og skape en frykt for at det kan dukke opp bilder utenfor hennes kontroll.”

3.3.9 Gjentakelse

Det fremgår direkte av lovens ordlyd at gjentakelse er et straffskjerpene moment som domstolen skal vektlegge. I disse tilfellene heves strafferammen til fengsel i 21 år, jf. straffeloven § 192 tredje ledd litra c. Dette gjelder dog ikke dersom domfelte ikke var fylt 18 år på tidspunktet for gjerningen. Dette følger av Rt.2005.556. Høyesterett uttalte dog at det var ”et klart straffskjerpene moment” også i denne saken.

En følge av det lovpålagte gjentakelsesmomentet er at det i disse tilfellene må ”helt spesielle omstendigheter til” for å begrunne bruk av deldom i tilfeller der det er fastsatt en lovbestemt minstestraff. Dette ble uttalt av Høyesterett i Rt.2004.39, en sak som gjaldt

voldtekt av en sovende kvinne. Høyesterett idømte her ubetinget fengsel i 2 år og 6 måneder.

3.3.10 Etterfølgende psykiske problemer

Rt.2003.625 gjaldt overfallsvoldtekt. Her uttalte Høyesterett følgende: ”Når straffenivået i de senere år er hevet, skyldes det ikke minst en økende bevissthet omkring de psykiske ettervirkninger slike overgrep får for fornærmede. På den bakgrunn blir det ved straffutmålingen liten plass for vurderinger knyttet til den enkelte fornærmedes psykiske situasjon både før og etter overgrepet.” Høyesterett påpeker likevel at slike momenter vil kunne få større relevans i en etterfølgende sak om erstatning.

I Rt.2004.1553 bemerker Høyesterett at sterk angst og diverse andre ettervirkninger måtte anses som alminnelige følger av et alvorlig seksuelt overgrep. Dette kunne ikke få en egen relevans i straffskjerpene retning, og måtte i stedet reflekteres i det alminnelige straffnivå som ville festne seg for ulike former av grov uaktsom voldtekt.

Dette betyr dog ikke at mangel på skadevirkninger hos fornærmede kan sies å være en formildende omstendighet ved voldtekt. I Rt.2004.1035 uttalte førstvoterende følgende: ”(...)det [er] som regel ikke avgjørende for straffutmålingen om overgrepet har fått større eller mindre konsekvenser, og det er spesielt når det har fått alvorligere konsekvenser enn det aktuelle overgrep normalt skulle tilsi at skadevirkningene kan ha selvstendig betydning.”

Nylig forkastet Høyesterett en anke over straffutmålingen i en sak hvor en far var dømt til 7 års fengsel for flere voldtekter og voldtektsforsøk mot sine døtre.⁴¹ I skjerpene retning hadde lagmannsretten blant annet vektlagt at begge barna var påført betydelige psykiske skader som følge av overgrepene.⁴² Det ble i lagmannsrettens dom henvist til store

---

⁴¹ HR-2010-240-A

⁴² LG-2008-189390

behandlingsbehov som ikke kunne dekkes innad i helseregionen. Her lot lagmannsretten momentet tale i skjerpene retning, og Høyesteretts forkastelse av anken må sies å understøtte dette.

3.3.11 Øvrige relevante momenter

Et særlig straffskjerpene moment har man dersom fornærmede som følge av voldtekt får en *kjønns sykdom*. Dette ble fastslått av Høyesterett i avgjørelsen inntatt i Rt.2004.1902. Også *manglende bruk av prevensjon* kan være et straffskjerpene moment, jf. Rt.2003.740. *Trakassering* under og i etterkant av voldtekt kan utgjøre et straffskjerpene moment, jf. Rt.2004.252.

Dersom fornærmede er *barn*, vil dette bidra til å gi voldtekt en mer alvorlig karakter. Dette følger av avgjørelsene inntatt i Rt.2003.740 og Rt.2004.1902. Her kan også *alvorlig tillitsbrudd* være et moment Høyesterett vil vektlegge i straffskjerpene retning, jf. Rt.2004.1035.

Domfeltes unge alder er ofte et formildende moment i voldtektssaker, jf. Rt.2004.1553. Er det tale om et svært grovt overgrep, vil nok dette momentet lett få mindre relevans, jf. Rt.2001.1713.

Et annet eksempel er en avgjørelse fra Gulatings lagmannsrett.⁴³ Her var en 17 år gammel gutt dømt for voldtekt av en nesten 16 år gammel jente som grunnet beruselse ute av stand til å motsette seg handlingen, jf. straffeloven § 192 første ledd bokstav b jf. annet ledd bokstav a, jf. § 49. Lagmannsretten dømte ham til 240 timers samfunnsstraff for et forhold som omfattet både fullbyrdet seksuell omgang og forsøk på samleie. Da anken over straffutmålingen kom opp i Høyesterett⁴⁴, var det sentrale spørsmål hvorvidt det var grunnlag for å reagere med samfunnsstraff i et slikt tilfelle. Høyesterett svarte benektende på dette, og dømte gutten til fengsel i 7 måneder, hvor 120 dager ble gjort betinget.

---

⁴³ LG-2008-109605

⁴⁴ Rt.2009.321

Høyesterett uttalte at tiltaltes tilståelse og unge alder var vektlagt, men at det også dreide seg om et grovt seksuallovbrudd. Det ble bemerkt at det for øvrig ikke forelå noen formildende omstendigheter.

Generelt i strafferettspleien har *tilståelse* en formildende virkning når det kommer til straffutmålingen, jf. straffeloven § 59 annet ledd. Det virker likevel som at Høyesterett tillegger dette mindre vekt i voldtektssaker enn ellers. I de gjennomgatte avgjørelser har tilståelse bare vært nevnt i tre voldtektsdommer. Disse er inntatt i Rt.2008.917, Rt.2005.663 og Rt.2001.1674. Det var bare i avgjørelsen fra 2005 at Høyesterett tilla tiltaltes tilståelse vekt i formildende retning. Voldtekt representerer grove integritetskrenkelser, og årsaken til at momentet vektlegges i liten grad kan være det klart straffverdige ved slike lovbrudd. Man kan likevel spørre seg hvorvidt dette er en rimelig løsning. Voldtekt vil oftest bli benektet, og man kunne oppnådd mye ved å ”premiere” lovbrøteren for å tilstå. Da ville man blitt raskere ferdig med saken, og offeret ville sluppet belastningen som følelsen av ikke å bli trodd utgjør. I tillegg kan det argumenteres med at man i narkotikasaker gis opptil 30 % strafferabatt ved å tilstå. Selv om tilfellene er vanskelig å sammenligne, kan neppe innførsel av store narkotikaparti sies å være mindre straffverdig enn en enkeltstående voldtekt

Et moment som bare får begrenset vekt ved straffutmålingen, er *domfeltes eventuelle personlige forhold*. Dette er i tillegg kun relevant ved grovere former for voldtekt, jf. Rt.2003.1561.

Et moment som er lite omtalt i rettspraksis, er *partenes forutgående seksuelle handlinger* i forkant av overgrepet. Momentet virket formildende i Rt.2005.663, men er også eneste dom hvor momentet behandles. I tillegg ble dom avsagt under dissens 3-2, hvor annenvoterende ønsket strengere straff for domfelte. Partene hadde i dette tilfellet hatt oralsex før de la seg for å sove. Fornærmede sovnet, og domfelte hadde så vaginalt samleie med henne. Dette til tross for at hun hadde gitt klart uttrykk for at hun ikke ønsket samleie.

Her tok Høyesterett et visst hensyn til de forutgående hendelser, og idømte domfelte 2 års fengsel. Av disse ble bare 90 dager gjort ubetinget.

Type samleie skal i utgangspunktet ikke tillegges vekt ved straffutmålingen. Hvorvidt overgrepet skjer ved analt eller vaginalt samleie skal ikke ha betydning. Det er likevel en kjensgjerning at analt samleie lettere vil være fulgt av smerter og kunne gi fysiske skader hos den fornærmede. Selv om disse ikke er varige, kan skadene likevel trekke i straffskjerpende retning. Dette fremgår av Rt.2003.1248. Jeg har ikke funnet andre avgjørelser hvor dette straffutmålingsmomentet er tillagt betydning.

Medieomtale ble nevnt i Rt.2006.37, men Høyesterett nektet å vektlegge dette momentet ved straffutmålingen. Dette til tross for at domfelte var kvinne og fornærmede mann, noe som var en noe uvanlig situasjon. Dette ville lett ført til belastende omtale i landets medier, men ble ikke tatt hensyn til av Høyesterett.

3.4 Strafferammer for voldtekt etter gjeldende rett

Den alminnelige strafferammen er fengsel fra 14 dager til 10 år, jf. § 192 første ledd første punktum, jf. § 17 første ledd bokstav a. Ved voldtekt til samleie gjelder en minstestraff på 2 års fengsel, samtidig med at maksimumsstraffen heves til 15 års fengsel. Dette står ikke uttrykkelig i loven, men er en sikker forståelse av både § 192 og ellers hvor straffeloven har en slik formulering. At straffen er 'fengsel i minst 2 år', betyr at maksimum går opp til det ordinære maksimum for frihetsstraff etter § 17, nemlig 15 år.⁴⁵ At minimumsstraffen heves til 2 år, medfører også at Høyesterett er mer tilbakeholden med å benytte deldom hvor den ubetingede delen settes under minimum i loven.⁴⁶

Minstestraften ble hevet fra 1 år til 2 års fengsel ved revisjon 2000. Minstestraften er likevel ikke til hinder for at deler av straffen gjøres betinget. Det samme gjelder dersom den skyldige for å oppnå seksuell omgang med vilje har fremkalt en tilstand der fornærmede er ute av stand til å motsette seg handlingen. Typisk eksempel er å dope ned fornærmede på forhånd.

Ved forsøk på voldtekt gjelder ikke regelen om 2 års minimumsstraff. Det samme gjelder i mer unnskyldelige tilfeller av medvirkning, jf. straffeloven § 58, eller når gjerningsmannen har avlagt en uforbeholden tilståelse og av den grunn gis strafferabatt, jf. straffeloven § 59 annet ledd.

Dersom det foreligger omstendigheter som nevnt i straffeloven § 192 tredje ledd bokstav a til d, heves strafferammen til 21 år for den forsettlig voldtekt. Den skjerpede strafferammen gjelder uavhengig av om minstestraften kommer til anvendelse. Strafferammen for grovt uaktsom voldtekt er fengsel fra 14 dager inntil 5 år, jf. straffeloven § 192 fjerde ledd. Minstestraftene gjelder med andre ord ikke for disse tilfellene. Ved straffskjerpende omstendigheter som nevnt i tredje ledd, heves strafferammen til fengsel i 8

---

⁴⁵ Rt.1965.1177

⁴⁶ Rt.2002.1701, Rt.2003.1248

år. Høyesterett uttalte i Rt.2006.471 og Rt.2004.1553 at straffen ved grovt uaktsom voldtekt skulle være ”markant under” det den ville ha vært for forsettlig voldtekt.

Dette viser at strafferammene for voldtekt er høye. De går faktisk helt opp til fengsel i 21 år, noe som er straffelovens høyeste strafferamme. Få andre straffebestemmelser som verner enkeltindividet har like høye strafferammer. Det bemerkes i denne anledning at den øvre strafferamme på fengsel i 15 år for voldtekt til samleie er den samme som for drap, jf. straffeloven § 233. Foreligger skjerpene omstendigheter som nevnt i straffeloven § 192 tredje ledd, heves den øvre strafferamme til fengsel inntil 21 år. Dette tilsvarer det samme som gjelder for overlagt drap etter straffeloven § 233 annet ledd.

3.5 Straffenivå - § 192

3.5.1 Historisk tilbakeblikk

Straffutmålingen i voldtektssaker er endret betydelig siden straffeloven trådte i kraft. Det kan vanskelig sies noe generelt om straffenivået for voldtekt etter straffeloven § 192, da sakene oftest er vanskelige å sammenligne. Det synes likevel klart at straffenivået i lang tid har ligget i det nedre sjikt av de gitte strafferammer.

Henriette Lund Busch og Henning Jakobsen har gjennomgått Høyesteretts praksis i perioden 1984-2001. Det ble konkludert med at det var klare tendenser til en heving av straffnivået for alle typer voldtekt.⁴⁷ Også Ragnhild Hennums undersøkelse av perioden 1980-2000 konkluderer med det samme.⁴⁸

3.5.2 Før lovrevisjonen i 2000

Før revisjon 2000 hadde det allerede skjedd en viss økning i straffutmålingen ved sedelighetsforbrytelser. Helt sentralt står avgjørelsen inntatt i Rt.1994.1552. Høyesterett kommer her med en rekke rent prinsipielle uttalelser om straffutmåling i voldtektssaker. På generelt grunnlag uttalte blant annet førstvoterende følgende: ”Ut fra rettferdstanker – tanker om forholdsmessighet mellom skadevirkninger og straff for ulike lovbruddstyper – mener jeg det kan være grunn til å høyne straffnivået for noen typer av voldtektssaker. Men jeg vil understreke at voldtektssaker er ytterst forskjellige, og at hver sak må vurderes for seg.”

I avgjørelsen inntatt i Rt.1999.363 uttales følgende: ”For enkelte voldtekter er det – som jeg skal begrunne nærmere – etter min vurdering grunn til en viss skjerping i forhold til det nivået som kan utledes av en sammenligning med saksforholdet i Rt.1994.1552 og senere rettspraksis (...). For seksuelle overgrep er det ikke noe nytt at fornærmede utsettes for og

---

⁴⁷ Busch/Jakobsen 2002 s.53

⁴⁸ Hennum (2004)

ofte også påføres psykiske skadevirkninger. Men som følge av økt forskning har det nok inntrådt en økende innsikt i og erkjennelse av at de psykiske skadevirkningene kan være massive og vare i lang tid etter voldtekten. Etter min vurdering bør faren for skadevirkninger tillegges større betydning for straffnivået enn det har vært gjort hittil.”

3.5.3 Gjeldende rett

Ved revisjon 2000 bemerket lovgiver at det generelle straffnivået for voldtektsforbrytelser lå for lavt. Justiskomiteen uttalte følgende: ”Komiteen forventer at domstolene tar hensyn til lovgivers standpunkter.”⁴⁹ Flertallet i komiteen tok initiativ til forhøyelse av minstestrafen fra 1 til 2 år, mens mindretallet ønsket en minstestraff på tre år. Signalet fra flertallet nådde raskt Høyesterett, og man viste i fem avgjørelser direkte til de nye føringene i forarbeidene ved straffutmålingen.⁵⁰

Aina Mee Ertzeid⁵¹ har undersøkt utmålt straff i voldtektssaker i perioden 2002-2006. Det har skjedd en skjerping i nivået i saker hvor voldtekten er begått av en person fornærmede kjente fra før, samt i saker om voldtekt til seksuell omgang. Man kan også se en markert forskjell mellom straffnivået for voldtekter bedømt etter § 192 første ledd bokstav a, og de som er bedømt etter bestemmelsens første ledd bokstav b. Innenfor bokstav a sitt område synes overfallsvoldtekter og voldtekter med sterk maktbruk å bli straffet strengest. Her lå straffnivået på fengsel i cirka 4 år. I andre tilfeller lå det rundt 2 år og 9 måneder. Straffen pådømt etter bokstav b lå vesentlig lavere, og det ble i tillegg avsagt langt flere deldommer. Gjennomgang av rettspraksis vil vise dette.

Dersom gjerningsmannen i tillegg til voldtekt begår andre straffbare handlinger, øker straffen. Er fornærmede under voldtekten for eksempel påført en legemsskade, ligger straffnivået mellom 4 og 6 år.⁵² I mange av disse sakene er det også begått gjentatte

---

⁴⁹ Innst.O.nr.92(1999-2000) s.12-14

⁵⁰ Rt.2002.1210, Rt.2002.1288, Rt.2002.1701, Rt.2003.496, Rt.2003.625

⁵¹ Ertzeid (2006)

⁵² NOU 2008: 4

overgrep. Momenter som Høyesterett har fremhevet som skjerpende omstendigheter, er blant annet fornærmedes unge alder, at voldtekten bar preg av utnyttelse av tillitsforhold, eller at voldtekten er begått på en smertefull måte.

Straffenivået for grovt uaktsomme voldtekter ligger rundt 8-9 måneder og er klart lavere enn for forsettlig voldtekter. Dette var også lovgivers forutsetning ved revisjon 2000.

Det kan sies at det har funnet sted en klar straffskjerpning i voldtektssaker etter revisjon 2000. Det faktiske straffnivået for voldtekt samsvarer derimot ikke med den vurderingen av straffverdighet som ligger til grunn for de oppstilte strafferammer. Til sammenligning er normalstraffnivået for forsettlig drap fengsel i cirka 10 år. Dette utgjør 2/3 av lengstestrafen. For voldtekt er normalstraffenivået på rundt 1/5 av lengstestrafen.⁵³ Ser man på strafferammene for de to straffetrukslene, er disse stort sett samsvarende. Ved en slik sammenligning ser man en markant forskjell i straffnivå for to bestemmelser som begge skal verne om enkeltindividets integritet. Forsettlig drap må likevel ventes å ligge på et noe høyere straffenivå, da denne bestemmelsen retter seg mot en bevisst avslutning av en annen persons liv.

---

⁵³ Ot.prp.nr.22 (2008-2009)

3.6 Rettspraksis - § 192

3.6.1 Oversikt

Kapittelet om straffutmåling utgjør oppgavens hoveddel. Det baserer seg på egen undersøkelse av foreliggende rettspraksis i voldtektssaker. Majoriteten av sakene er hentet fra Høyesterett, da disse er av størst rettskildemessig interesse. Antall dommer som er lagt til grunn for gjennomgangen er 56, hvilket representerer et bredt grunnlag for domstolenes straffutmåling i voldtektssaker fra 2001 til starten av 2010.

Av praktiske grunner er det ikke referert eller henvist til samtlige avgjørelser. De mest relevante og interessante for oppgavens fremstilling er plukket ut. Vedlagt følger en oversikt over de avgjørelser som utgjør grunnlaget for undersøkelsen.

Det er bare tatt med avgjørelser avsagt etter at revisjon 2000 trådte i kraft. Enkelte er pådømt etter regelverket slik det gjaldt før revisjonen. Dette da den straffbare handling i disse tilfellene er begått før lovendringen, og derav skal pådømmes etter gjeldende rett på nevnte tidspunkt, jf. prinsippet i Grunnloven § 97. Det er i disse tilfellene likevel lagt vekt på den utbredte oppfatning utviklet i praksis om at det må reageres strengere på denne type lovbrudd, noe lovendringen også var ment å gjenspeile. Eksempelvis nevnes Rt.2001.1674, med domfellelse for brudd på straffeloven 1902 §§ 192 og 195. Høyesterett uttalte her følgende: "(...)på samme måte som selve endringsloven ikke kan tillegges tilbakevirkende kraft til skade for domfelte, kan heller ikke forarbeidene i seg selv tillegges slik virkning. Imidlertid har nok forarbeidene fanget opp en utbredt rettsoppfatning i samfunnet om at det må reageres strengere ved slike overtredelser, ut fra en stigende erkjennelse av de skadevirkninger seksuelle overgrep mot barn kan medføre. En slik utbredt rettsoppfatning kan også domstolene ha grunn til å legge vekt på gjennom en gradvis skjeping av straffnivået."

Jeg har valgt å konsentrere meg om et domsgrunnlag hvor seksualforbrytelsen står sentralt i den enkelte dom. Derav utelukkes dommer som omhandler store innslag av andre typer

forbrytelser, dog ikke dersom disse forbrytelsene får minimal innvirkning for straffutmålingen i den enkelte avgjørelse.

3.6.2 Forsettlig voldtekt

Voldtekt til samleie etter straffeloven § 192 første ledd bokstav a

HR-2010-208-A: Høyesteretts ankeutvalg nektet anken fremmet. Voldtekt til samleie av en 15 år gammel jente. I avgjørelsen viste Høyesterett til de straffskjerpene momenter som lagmannsretten hadde vektlagt. Gjerningspersonen hadde hatt to samleier med ei jente som enda ikke hadde debutert seksuelt. Det ble ikke anvendt prevensjon, jenta ble servert alkohol, og domfelte tilbudte sin venn å ta del i utnyttelsen av fornærmede etter at overgrepene fant sted. Fengsel i 3 år og 8 måneder ble opprettholdt.

HR-2010-240-A: 43-årig mann var i lagmannsretten dømt til fengsel i 7 år for flere forsettlige voldtekter og voldtektsforsøk mot egne mindreårige barn. To av voldtektene gjaldt fullbyrdet samleie. Høyesteretts flertall på fire dommere forkastet anken over straffutmålingen (Dissens 4-1). Førstvoterende viste til avgjørelsen inntatt i Rt.2009.1412, og understreket at den skrittvis økningen av straffen for seksuallovbrudd skulle fortsette. Annenvoterende påpekte også at den skrittvis heving i straffnivået fortsatt ville finne sted i flere år fremover, men at man ikke hadde nådd et nivå som tilsa at lagmannsrettens utmålte straff kunne sies å være passende. Annenvoterende uttalte følgende: ”En slik straff vil således etter min mening innebære et taktomslag i den straffskjerpelse som for tiden blir gjennomført.”

Rt.2009.1027: Gruppevoldtekt av en narkotikapåvirket kvinne. Gjerningsperson A(som ikke var den ankende, dømt til 4 år og 6 måneders fengsel i lagmannsretten) hadde dratt kvinnen inn på et bad for så å dra klærne av henne med makt. Hun ble så holdt nede på gulvet og voldtatt, til tross for både fysisk og verbal motstand. Deretter holdt A kvinnen fast mens gjerningsperson B

gjennomførte både vaginalt og analt samleie med fornærmede. Deretter gjennomførte B oralt samleie med kvinnen. Høyesteretts ankeutvalg fant ikke at straffen for B var for streng, og nektet anken fremmet. B var idømt 4 år i lagmannsretten.

- Rt.2008.890: Voldtekt til samleie av 16 år gammel jente. Her var den fornærmede påvirket av alkohol, og dette ble utnyttet av domfelte ved å lokke henne inn på en lugar når jenta lette etter en veske. Jenta fikk i etterkant av overgrepet store psykiske ettervirkninger. Fengsel i 2 år og 8 måneder.
- Rt.2006.828: Gjerningsperson voldtok sin tidligere samboer i flere timer. Det ble anvendt vold og tvang. Dommen omfattet også krenkelse av et eksisterende besøksforbud, samt en overtredelse av straffeloven § 228 første og annet ledd. Tidligere domfellelse for grov voldtekt førte til at Høyesterett satte straffen til fengsel i 5 år. Høyesterett uttalte at straffen for voldtekten ”etter de senere års skjerpelse av straffnivået isolert sett ville vært fengsel i omkring fire år”.
- Rt.2005.556: Domfellelse for forsøk på overfallsvoldtekt. Gjerningsperson var tidligere dømt for voldtekt, men dette skjedde før han var fylt 18 år. Av den grunn kom ikke straffeloven § 192 tredje ledd bokstav c om gjentakelse til anvendelse, jf. straffeloven § 61 annet ledd fjerde punktum. Fengsel i 3 år.
- Rt.2003.1561: Gjerningsperson ble dømt for voldtekt av en ung jente til oralsex og seksuell omgang. Vedkommende var bekjent av fornærmede, og det var gjort bruk av vold og trusler under voldtekten. Domfelte slo henne blant annet i ansikt og på rygg, lugget henne i håret og truet henne med kniv. I formildende retning vektla Høyesterett at gjerningspersonen satt i rullestol, og at det derav ville være belastende for ham med soning i fengsel. At domfelte hadde hatt vanskelige oppvekstvilkår og nå var i en positiv utvikling, valgte Høyesterett å se bort fra. Fengsel i 2 år og 9 måneder.
- Rt.2003.1248: Voldtekt til analt samleie. Her bemerket Høyesterett at analt samleie i utgangspunktet skal likestilles med vaginalt og oralt samleie når det kommer til straffutmålingen. I denne avgjørelsen trakk det likevel i straffskjerpene

retning at fornærmede ble påført skader i anus, i tillegg til at hun ble holdt over toalettet under overgrepet. Høyesterett var ikke enig i at domfeltes unge alder (19 år) og det lange tidsforløpet fra voldtekten fant sted skulle anses som formildende omstendigheter. Fengsel i 2 år og 8 måneder

Rt.2003.740: Voldtekt til orale og vaginale samleier av en ung pike på 14 år. Konkurrent med andre forhold, herunder straffeloven § 229, jf. §232 og straffeloven §127. Høyesterett påpekte at gjerningspersonen hadde utnyttet fysisk overlegenhet, og vektla blant annet fornærmedes unge alder og overgrepets varighet. Fengsel i 4 år.

Rt.2003.625: Overfallsvoldtekt og frihetsberøvelse. Kvinnen ble tvunget inn i bilen og kjørt et sted hvor gjerningspersonen tiltvang seg to samleier med fornærmede. Som straffskjerpene moment vektla Høyesterett overfallsaspektet og det faste forbryterske forsett gjerningspersonen viste. Fengsel i 4 år.

Rt.2003.196: Voldtekt av en prostituert kvinne. I denne avgjørelsen påpekte Høyesterett at prostituerte ikke har krav på et ekstra vern enn andre voldtektsoffer, og at det derav ikke hadde betydning som moment i straffutmålingen. Betydelig bruk av vold, fornærmede ble i tillegg lurt i en felle. Fengsel i 2 år og 6 måneder.

Rt.2002.1210: Overfallsvoldtekt begått av to gjerningspersoner. Høyesterett vektla i skjerpene retning at voldtekten var begått av flere i fellesskap. Fengsel i 5 år.

Voldtekt til seksuell omgang etter straffeloven § 192 første ledd bokstav a

HR-2009-1753-U: Beslutning, ankenektelse. Høyesterett nøyde seg med å vise til

lagmannsrettens premisser. I skjerpene retning var det blitt vektlagt at fornærmede var 10 år på tidspunktet for den første hendelsen, og at overgrepet var svært smertefullt for henne. Det eksisterte et tillitsforhold mellom domfelte og fornærmede, noe som hadde gitt fornærmede store psykiske ettervirkninger. 2 års fengsel for overtredelse av §§ 192 og 195.

Rt.2005.149: Bruk av vold. Trusler om bruk av skarpe gjenstander og flammer mot fornærmedes kropp trakk i straffskjerpene retning. Det samme gjorde lengre tids forutgående mishandling av fornærmede. Tiltalte tidligere straffet for to voldtekter ti år tilbake i tid. Fengsel i 3 år.

Rt.2003.496: Voldtekt av nabokvinne i hennes eget hjem. Domfelte snek seg inn i huset hennes mens hun sov, og tok en eller flere fingre inn i fornærmedes skjede. I straffskjerpene retning vektla Høyesterett at opplevelsen måtte vært svært traumatisk for kvinnen, og at overgrepet fremstod som en massiv integritetskrenkelse. Høyesterett valgte å ikke la domfeltes mindre grad av evner tale formildende. Fengsel i 2 år og 9 måneder.

Voldtekt til samleie etter straffeloven § 192 første ledd bokstav b

- Rt.2010.20: Anke nektet ført. Domfelte var i lagmannsretten dømt for to tilfeller av seksuell omgang, og i minst et av disse tilfellene var det tale om et fullbyrdet vaginalt samleie.⁵⁴ Hendelsene fant sted i fornærmedes hjem, og som straffskjerpene momenter ble det fremhevet det krav på trygghet man har der. Det ble også poengtert at manglende prevensjon medførte fare for uønsket graviditet og sykdom. Lagmannsrettens flertall satte straffen til fengsel i 3 år, mens mindretallet på én dommer ønsket fengsel i 2 år og 9 måneder. Flertallet viste uttrykkelig til uttalelser om gradvis skjerping av straffenivået for seksuell omgang i forbindelse med revisjon2000, samtidig som det sies at straffeskjerpelsen ikke bygger på uttalelsene i forarbeidene til straffeloven 2005. Her ser man at lagmannsretten har valgt å se bort fra disse frem til de er endelig trådt i kraft.
- Rt.2005.663: Voldtekt til samleie med sovende kvinne. Domfelte og fornærmede hadde forut for voldtekten hatt seksuell kontakt i form av oralsex, men fornærmede hadde gjort det klart at hun ikke ønsket samleie. Da fornærmede sovnet, utførte domfelte likevel et kort samleie med henne. Dette ble tilstått av vedkommende, og straffen ble satt til 2 års fengsel. Bare 90 dager ble gjort ubetinget. Dissens 3-2, hvorav mindretallet ønsket å gjøre 6 måneder av straffen ubetinget.
- Rt.2004.1902: Gruppevoldtekt av 15 år gammel pike. Overgrepet ble fotografert, og piken ble smittet av kjønnssykdommen klamydia. I formildende retning trakk det faktum at det var gått lang tid fra hendelsen og til saken kom opp, uten at dette var å klandre de domfelte. Straff for de tre tiltalte ble satt til fengsel i 2 år og 8 måneder.
- Rt.2004.39: Voldtekt av sovende kvinne ute av stand til å motsette seg handlingen. Domfelte la seg i samme seng og trengte deretter inn i henne. Kvinnens

---

⁵⁴ LB-2009-137745

samboer lå i samme seng, og da han oppdaget hendelsen, dro han domfelte ut av sengen. Domfelte var tidligere straffet for voldtekt. Fengsel i 2 år og 6 måneder.

Rt.2002.1295: Voldtekt til samleie av en beruset og sovende kvinne på 18 år. Dissens 3-2. Fengsel i 2 år og 1 måned, hvorav 1 år og 1 måned ble gjort betinget. Mindretallet ville gjøre hele straffen ubetinget.

Rt.2002.1288: Voldtekt til samleie av to berusede kvinner som sov. Fengsel i 2 år og 6 måneder, hvorav 1 år ble gjort betinget. Dissens. Førstvoterende uttalte følgende: "Etter mitt syn er det grunnlag for noko meir bruk av straffereaksjonar i det nedre sjiktet i desse hjelpeløysesakane enn i dei tradisjonelle valdtektssakane og i sakene der hjelpeløyse er framkalla med føremål å gjennomføre overgrep." Mindretallet var ikke enig i å gjøre deler av straffen betinget.

Voldtekt til seksuell omgang etter straffeloven § 192 første ledd bokstav b

- Rt.2008.917: Voldtekt til seksuell omgang med en sovende person. Incest og krenkende seksuell atferd. Onanering i nærvær av tenåringsdatter over en to-års periode. Beføling av kjønnsorgan og innføring av fingre i skjede mens datteren sov. Som skjerpende moment vektla man den nære relasjonen, og det tillitsbrudd dette representerte. Formildende moment var at domfelte til en viss grad hadde innrømmet overgrepene. Fengsel i 1 år og 6 måneder.
- Rt.2006.37: En kvinne holdt rundt en sovende manns penis, og førte deretter denne inn i munnen. Overgrepet ble fotografert av tredjeperson, og overgrepet ble avbrutt når fornærmede våknet. Et straffskjerpende moment var at det skjedde med en tilskuer. Høyesterett nektet å vektlegge som formildende moment at saken hadde gitt domfelte belastende oppmerksomhet i media. Det samme gjaldt det lange tidsforløpet før tiltale ble tatt ut, da dette var begrunnet med kvinnens manglete tilståelse. Straff ble satt til 8 måneders fengsel.
- Rt.2004.32: Domfelte hadde plukket opp fornærmede. Hun var meget beruset, og sovnet derfor i bilen til domfelte. Domfelte førte så fingeren inn i kvinnens skjede, men angret og avsluttet så overgrepet. Straffskjerpende moment var at fornærmede fant overgrepet svært skremmende. Fengsel i 8 måneder.
- Rt.2003.495: Voldtekt til seksuell omgang av kvinnelig passasjer. Kvinnen hadde trodd det var en drosje, og domfelte hadde låst alle dørene etter at hun hadde satt seg i bilen. Han befølte henne deretter på lårene, og kjørte så til et øde sted. Der la han seg oppå henne og kysset henne, før han førte fingrene sine inn i kvinnens skjede. Fornærmede klarte å stikke av. Fengsel i 2 år.

Flere voldtekter

- Rt.2007.791: Domfelte ble dømt for hele fire tilfeller av voldtekt. I to av tilfellene sov den fornærmede da overgrepet startet, og i alle tilfellene gjorde vedkommende motstand. To av overgrepene fremstod som særlig grove og planlagte. Høyesterett vurderte anvendelse av forvaring, men straffen ble likevel satt til fengsel i 5 år. Straffet for de 4 voldtektene, samt to andre tilfeller av seksuallovbrudd, et grovt tyveri og en mindre legemsfornærmelse.
- Rt.2007.347: Domfelte ble dømt for to tilfeller av voldtekt til samleie av samme kvinne. Overgrepene skjedde i slutten av et forhold mellom de to, og ble i tillegg begått i prøvetid etter soning av dom for seksuell omgang med to jenter under 14 år. Høyesterett vektla det at domfelte hadde gjort seg skyldig i to tilfeller av voldtekt. Fellesstraff på fengsel i 3 år og 9 måneder, hvorav 1 år og 6 måneder utgjorde resttiden for tidligere avgjørelse.
- Rt.2006.1319: Hele seks tilfeller av voldtekt av to kvinner, i tillegg til utleie av lokaler til prostitusjonsvirksomhet. Domfelte hadde avtale om å få ha sex med de to kvinnene, dette til tross for at han var klar over at de var i fangenskap og derav ikke gjorde motstand. Det ble ikke anvendt vold eller trusler mot de to kvinnene, noe som skyltes frykt. Fengsel i 4 år.
- Rt.2006.252: Flere voldtekter til vaginalt og analt samleie og oralsex utført samme dag overfor tidligere kjæreste. Domfelte hadde også tvunget vedkommende til å utføre utuktige handlinger overfor en tredjeperson. Straff ble satt til fengsel i 5 år.
- Rt.2004.252: To tilfeller av voldtekt, den ene etter trusler mot fornærmede med pistol i hennes eget hjem. Medførte stor utrygghetsfølelse hos fornærmede i ettertid. I det andre tilfellet tvang han samme jente til å suge tredjepersons penis, og deretter sin egen. Etterpå utførte han analt samleie med henne. I skjerpende retning trakk det at det sistnevnte overgrepet var utført for å straffe fornærmede og tredjeperson, at overgrepet foregikk over lang tid, og at

domfelte hadde tatt en person som gissel i den hensikt å få hentet fornærmede. Fengsel i 5 år.

Rt.2002.1673: Fem tilfeller av voldtekt. Den første ble begått overfor domfeltes samboer, og overgrepet skjedde med stor voldsbruk og drapstrusler. De andre ble begått overfor ny samboer. I alle tilfellene ble det protestert. Høyesterett anså det ikke som formildende at domfelte var døvstum, og han ble dømt til forvaring i 7 år.

Rt.2002.1701: To voldtekter av samboer, den ene voldtekt til samleie. Her uttalte Høyesterett at når voldtektene var begått så nær hverandre i tid overfor samme fornærmede, var straffverdigheten mindre enn når de fremstår som to helt atskilte handlinger. I dette tilfellet ble ikke volden og skadevirkningene ansett for større enn det som var vanlig i tilfeller av voldtekt. I formildende retning ble det ikke vektlagt at soning ville ødelegge for domfeltes samværsrett med parets datter, ei heller det at voldtekten skjedde overfor samboer. Fengsel i 2 år og 9 måneder.

3.6.3 Grovt uaktsom voldtekt

Rt.2006.513: Fornærmede og de to tiltalte var på nachspiel. Fornærmede forsøkte å forlate stedet, men tiltalte B tok tak i henne og slo henne med flat hånd i ansiktet. Han førte deretter fornærmede inn på et soverom hvor også tiltalte A befant seg. B fikk fornærmede til å ta hans penis i munnen, før han hadde samleie med henne. Deretter gjorde tiltalte A det samme. I tingretten ble begge dømt for forsettlig voldtekt. I lagmannsretten ble B dømt for forsettlig voldtekt, mens straffen for A ble nedsubsumert til grovt uaktsom voldtekt. A anket straffutmålingen til Høyesterett hvor han ble dømt til fengsel i 8 måneder. Høyesterett uttalte at riktig utgangspunkt var 10 måneder, men at det lange tidsforløpet talte for et visst fradrag.

Rt.2006.471: Domfelte snek seg inn i fornærmedes hjem. Han gjennomførte samleie med henne mens hun sov i sengen. Domfelte ble dømt for grovt uaktsom voldtekt i begge underretter, og Høyesterett behandlet anken over straffutmålingen. Straff ble satt til fengsel i 9 måneder.

Rt.2004.1553: Prinsippdom for grovt uaktsom voldtekt. Domfelte dro den fornærmede kvinnen med makt inn i en garderobe hvor han dro av henne klærne og presset penis inn i hennes skjedeåpning. Dette til tross for fornærmedes høylytte protester og motstand. Domfelte ble i lagmannsretten dømt for grovt uaktsom voldtekt, og anket deretter straffutmålingen til Høyesterett. Høyesterett valgte å ta domfeltes anke til følge, og straffen ble satt ned fra 1 års fengsel til fengsel i 8 måneder. 120 dager ble i tillegg gjort betinget. Avgjørelsen vil bli nærmere omtalt nedenfor.

LA-2006-91599: Domfelte stakk fingre inn i fornærmedes skjede mens hun sov.

Overgrepet skjedde uten forutgående kontakt, og fant sted på nattbussen på vei hjem fra byen. Domfellelse i tingretten for forsettlig voldtekt, omgjort i lagmannsretten til grovt uaktsom voldtekt. Fengsel i 5 måneder.

LA-2002-108: De to domfelte voldtok begge en kvinne som prøvde å motsette seg voldtekten, men ble holdt nede. De ble dømt for grovt uaktsom voldtekt i

tingretten, og lagmannsretten behandlet anken over straffutmålingen. Straff ble satt til fengsel i 1 år for den ene av de tiltalte, mens den andre ble idømt fengsel i 2 år grunnet andre alvorlige forbrytelser i tillegg.

LB-2007-128400-2: Fornærmede hadde hatt samleie med domfelte. Etter at hun sovnet, la domfelte seg bak henne og befølte henne. Hun svarte med å stryke ham over armen. Tiltalte svarte med å føre penis inn i fornærmedes anus. Fornærmede våknet og dyttet domfelte vekk. Domfelte ble i tingretten dømt for forsettlig voldtekt, mens lagmannsretten omgjorde dette til grovt uaktsom voldtekt. Fengsel i 6 måneder.

LG-2007-80440: Ved bruk av grove trusler fikk den domfelte fornærmede til å kle av seg klærne. Han skubbet henne ned i sengen og holdt henne fast. Han førte penis og/eller fingre/hånd inn i fornærmedes skjede, og som en følge av dette fikk hun en 5 cm lang rift i skjedeåpningen. Tingretten dømte ham for forsettlig voldtekt, mens lagmannsretten svarte nei på spørsmålet om den seksuelle omgangen var samleie. Domfellelse for grovt uaktsom voldtekt, fengsel i 9 måneder. 2/3 av straffen ble gjort betinget.

LF-2003-20187: Samme saksforhold som i Rt.2004.1553. Frostating lagmannsrett dømte 20 åringen til 1 års fengsel for grovt uaktsom voldtekt.

Lagmannsretten la til grunn at det dreide seg om en bevisst uaktsomhet, som for så vidt nærmet seg forsettgrensen, og hvor også den seksuelle omgang lå nær samleiedefinisjonen.

3.7 Samlede betraktninger for gjeldende rett

Oversikten over rettspraksis viser at straffen for en ”vanlig” forsettlig voldtekt etter straffeloven § 192 første ledd bokstav a synes å være fengsel i cirka 2 år og 9 måneder. I slike saker har det ikke vært momenter som har trukket i formildende retning. Høyesterett har i flere tilfeller også fremhevet straffskjerpene momenter i sine domsbegrunnelser. Eksempler er stor smertepåførsel og voldtekt begått på særlig krenkende måte⁵⁵, eller at det under voldtekten ble utøvd betydelig vold⁵⁶. I Rt.2003.1561 har Høyesterett omtalt forholdet som ”en grovere form for voldtekt”, samtidig som straffen likevel settes til fengsel i 2 år og 9 måneder.

Ser man på forhold pådømt etter straffeloven § 192 første ledd bokstav b, er det klart at straffnivået ligger vesentlig lavere i disse tilfellene. Høyesterett har også omtalt slike tilfeller som voldtekter ”i nedre sjikt” av bestemmelsen. Man ser en økt bruk av deldommer i disse tilfellene enn man gjør i saker pådømt etter bestemmelsens bokstav a. Som jeg kommer tilbake til senere, er det særlig i sistnevnte tilfeller lovgiver har ønsket en straffskjerpelse. Det bemerkes likevel at målsettingen gjelder alle tilfeller av voldtekt.

Den grovt uaktsomme voldtekt ble først kriminalisert ved revisjon 2000. Straffnivået for slike lovbrudd ble fastsatt av Høyesterett i dom inntatt i Rt.2004.1553. Dette skjedde hele fire år etter at bestemmelsen om grovt uaktsom voldtekt trådte i kraft, og dommen har siden blitt retningsgivende for norske domstoler.

Hendelsesforløpet er nærmere beskrevet under punkt 3.6.3. Gutten var i lagmannsretten⁵⁷ idømt 1 år fengsel, mens dette ble omgjort i ankesaken for Høyesterett. Førstvoterende fastslo at ”det alminnelige straffnivået for den grovt uaktsomme voldtekt måtte ligge markant lavere enn ved forsettlig voldtekt”.

---

⁵⁵ Rt.2003.1248

⁵⁶ Rt.2003.196

⁵⁷ LF-2003-20187

I lagmannsrettens definisjon av grovt uaktsom voldtekt, som er gjengitt i dommen fra Høyesterett, heter det at den domfelte ikke var klar over at det var årsakssammenheng mellom domfeltes tvang og truende atferd som fornærmede opplevde, og den oppnådde seksuelle omgang. Sagt på en annen måte skjønnte domfelte ikke at kvinnen hadde sex med ham frivillig, og at han dermed utviste straffbar uaktsomhet.

Påtalemyndigheten led et betydelig nederlag i saken. Den hevdet med stor styrke at det ikke burde være noe sprang i straffenivået mellom de to former for voldtekt. I stedet ønsket man en mer glidende overgang. Dette var Høyesterett uenig i, jf. førstvoterendes uttalelser nevnt over.

Totalt har fire saker vært for Høyesterett som straffutmålingssaker. I tillegg foreligger det minst 18 avgjørelser fra lagmannsretten hvor bestemmelsen har vært vurdert.⁵⁸ I flere av disse har den tiltalte blitt frikjent for forsettlig voldtekt, men dømt for grovt uaktsom voldtekt i stedet.

Samlet sett ser man da at det gjennomsnittlige straffenivå for den grovt uaktsomme voldtekt ligger i underkant av 1 år fengsel. Dette er i samsvar med Høyesteretts uttalelser i Rt.2004.1553 om at det skal ligge markant lavere enn for den forsettlige voldtekt.

---

⁵⁸ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) punkt 7.5.4

3.8 Straffenivå i straffeloven 2005

3.8.1 Oversikt

I Soria Moria-erklæringen oppstilte regjeringen en målsetting om å få opp straffnivået for blant annet voldtekt. Man mente at straffnivået måtte reflektere at voldtekt var en av de mest alvorlige forbrytelser mot en persons integritet, og at den ofte ville medføre store skadevirkninger og nedsatt livskvalitet for fornærmede. Det ble påpekt at dette ønsket gjaldt alle former for voldtekt, og ikke bare overfallsvoldtekter og/eller voldtekter med bruk av vold.

Den nye lovgiverstrategien ble presentert i siste delutredning til straffeloven 2005.⁵⁹ Den fikk også full tilslutning av justiskomiteén⁶⁰, samt i den senere debatten i Stortinget. Dette var utvilsomt et uttrykk for en sterk og samlet lovgivervilje.

Departementet uttrykte et mål om at strafferammene og straffenivået mellom ulike typer kriminalitet skulle stå i et rettferdig forhold til hverandre.⁶¹ Man ønsket å heve straffnivået slik at det samsvarte bedre med straffnivået for andre sammenlignbare overtredelser som også krenket enkeltindividets fysiske integritet. Av eksempler nevnte man her forsettlig drap og grov legemsbeskadigelse. Man mente at det faktiske straffnivået for voldtekt ikke i tilstrekkelig grad samsvarte med vurderingene av straffverdighet som strafferammene gir uttrykk for.⁶² Departementet pekte blant annet på det faktum at normalstraffnivået for forsettlig drap til sammenligning var cirka 10 år. Som nevnt, ligger normalstraffnivået for voldtekt til samleie vesentlig lavere (cirka 4 år).

I henhold til den nye lovgiverteknikken, anga man konkret hvilket straffenivå domstolene skulle legge seg på. I forarbeidene til straffelov 2005 ga departementet uttrykk for at

---

⁵⁹ Ot.prp.nr.22 (2008-2009)

⁶⁰ Innst.O.nr.73 (2008-2009)

⁶¹ Ot.prp.nr.8 (2007-2008) s.24-25, Ot.prp.nr.90 (2003-2004) s.128-131

⁶² Ot.prp.nr.22(2008-2009)

straffnivået for grovt uaktsom voldtekt var for lavt.⁶³ Sett i lys av at departementet hadde gått inn for en heving av straffnivået for forsettlig voldtekt med en minstestraff på fengsel i tre år ved voldtekt til samleie, måtte dette etter departementets syn også få innvirkning for de grovt uaktsomme voldtektene. Man viste i forarbeidene blant annet til Rt.2004.1553, hvor Høyesterett uttalte at det alminnelige straffnivået for den grovt uaktsomme voldtekt måtte ligge markant lavere enn ved forsettlig voldtekt. Dette gjaldt også i et tilfelle hvor lagmannsretten hadde lagt til grunn at det dreide seg om uaktsomhet nær opptil forsettet.⁶⁴

I forarbeidene uttrykte departementet at man ikke ønsket å følge opp Høyesteretts syn på dette.⁶⁵ Man mente skillet mellom den forsettlige og den grovt uaktsomme voldtekt var blitt trukket for skarpt i rettspraksis, og departementet uttrykte derfor et ønske om en mer glidende overgang mellom de to varianter. Der den utviste skylden lå nær opptil forsettet, burde dette gjenspeiles i straffnivået. Man burde i disse tilfeller heller nærme seg minstestrafen for forsettlig voldtekt.

3.8.2 Økning av minstestraff for voldtekt

Etter gjeldende rett gjelder det en minstestraff på fengsel i 2 år ved voldtekt til samleie eller dersom den skyldige har fremkalt en tilstand der fornærmede var ute av stand til å motsette seg handlingen for å oppnå seksuell omgang, jf straffeloven § 192 annet ledd.

Straffelovskommisjonen foreslo å oppheve minstestrafen for voldtekt.⁶⁶

Advokatforeningen hadde samme oppfatning, mens Oslo Politidistrikt, JURK⁶⁷ og Incestsenteret for Menn uttalte seg imot forslaget. JURK poengterte at det dreide seg om graverende krenkelser av den fornærmedes integritet, og mente videre at dette hensynet

---

⁶³ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s.235

⁶⁴ LF-2003-20187

⁶⁵ Ot.prp.nr.22 (2008-2009) s.235

⁶⁶ Delutredning VII

⁶⁷ Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)

måtte veie tyngre enn faren for nedsubsumering fra domstolenes og påtalemyndighetenes side.⁶⁸

Jevnt over støttet departementet forslaget om å fjerne bruken av minstestraffer.⁶⁹ Ulempen ved bruk av slike minstestraffer var mange, og man pekte særlig på risiko for urimelig streng straff. Illustrerende eksempler for voldtektssaker fra norsk rettspraksis var avgjørelsene i Rt.2002.1288 og 1295. Begge sakene gjaldt tilfeller hvor den forhøyede minstestraff på 2 år kom til anvendelse, og tvilsspørsmålene gjaldt hvorvidt sakene egentlig lå innenfor det område hvor justiskomiteen hadde ment at to års fengsel var på sin plass.

Departementet ønsket likevel å beholde minstestraff for de alvorligste angrep på den seksuelle integritet mv.⁷⁰ Departementet mente at den massive kritikken som i lang tid var blitt rettet mot straffeutmålingspraksis i voldtektssaker talte imot en fjerning av minstestrafen. Eventuelle urimelige løsninger måtte i stedet finne sin løsning i praksis. Med utgangspunkt i disse betraktningene, samt ønsket om en generell straffskjerpelse, hevet man minstestrafen for voldtekt til samleie mv. til fengsel i 3 år, jf straffeloven 2005 § 292. Samtidig uttalte departementet at dette etter straffeloven 2005 ville utgjøre straffen for ”de mildere former” for voldtekt. Normalstraffnivået skulle ligge betydelig høyere.⁷¹

---

⁶⁸ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 136

⁶⁹ Ot.prp.nr.90 (2003-2004) side 138

⁷⁰ Ot.prp.nr.90 (2003-2004)s.136

⁷¹ Ot.prp.nr.22(2008-2009)s.228

3.8.3 Angivelse av normalstraffnivå for ulike sakstyper

Man har i forarbeidene til straffeloven 2005 søkt å angi et normalstraffnivå for utvalgte sakstyper. Med normalstraffnivå menes saker hvor det ikke foreligger spesielle skjerpene eller formildende omstendigheter. En slik angivelse skulle bare angi et utgangspunkt for hvor på skalaen vurderingene i straffutmålingen skulle starte. Man skulle fortsatt fastsette passende straff ut ifra de konkrete omstendigheter i den foreliggende sak. Forelå det skjerpene eller formildende momenter, skulle disse medføre at man la seg over eller under det gitte normalstraffnivået.⁷²

Når det gjelder normalstraffnivået for voldtekt omfattet av minstestrafen etter straffeloven 2005 § 292, uttalte departementet at dette ikke burde ligge under fengsel i 4 år.⁷³

Forarbeidene ga deretter utvalgte eksempler fra tidligere rettspraksis på hva slags type saker man da siktet til i forhold til straffeloven 2005 § 291, jf § 292. Nevnt er både Rt.2008.890 og Rt.2002.1295. I førstnevnte ble gjerningspersonen idømt fengsel i 2 år og 8 måneder, mens man i sistnevnte avgjørelse idømte fengsel i 2 år og 1 måned. I sistnevnte var i tillegg 1 år og 1 måned gjort betinget. Se for øvrig nærmere hendelsesforløp under punktet om rettspraksis. Samlet sett kan man si at departementet går inn for en nær fordobling av straffutmålingen. Dette er en markant økning som klart står i en særstilling i forhold til tidligere tradisjon med gradvis økning.

Departementet anga også et normalstraffnivå for grove voldtekter omfattet av minstestraf etter straffeloven 2005 § 293, jf. § 292. Dette burde ikke være under 5 år, og det ble særlig fremhevet at domstolene burde legge stor straffskjerpene vekt på tidligere straff for seksuallovbrudd ved sin straffutmåling.⁷⁴ Under punktet om rettspraksis har jeg nevnt Rt.2004.1902. Utmålt straff var her fengsel i 2 år og 8 måneder. I forarbeidene oppstilte departementet fengsel i 4-5 år som passende for samme sakstilfelle. Særlig fokus var satt på

---

⁷² Ot.prp.nr.22(2008-2009)s.228

⁷³ Ot.prp.nr.22(2008-2009)s.229

⁷⁴ Ot.prp.nr.22(2008-2009)s.229

at straffen burde gjenspeile det at overgrepene var begått overfor en mindreårig.⁷⁵ Av andre eksempler er Rt.2006.828 hvor straffen skulle blitt fengsel i 6 år etter straffeloven 2005. Det henvises til at straffen måtte gjenspeile sakens skjerpene omstendigheter, og at den derfor måtte ligge over det angitte normalstraffnivået på 4 år.

Når det gjaldt voldtekt til seksuell omgang, måtte hevningen av straffenivået etter departementets syn gis tilsvarende betydning her. Her ble det uttalt at man ikke ønsket et markant skille mellom voldtekter omfattet av minstestrafen og andre voldtekter. Man ønsket heller ikke et skille i normalstraffnivået mellom straffeloven 2005 § 291 bokstav a, b eller c.⁷⁶ Med andre ord ble det klart forutsatt at man skulle fjerne seg fra tendensen til at voldtekter pådømt etter straffeloven § 192 første ledd bokstav b skulle bedømmes noe mildere enn det som var tilfelle etter bokstav a. Under min gjennomgang av rettspraksis kan man tydelig se at disse tilfellene etter gjeldende rett ligger på to forskjellige nivåer.

---

⁷⁵ Ot.prp.nr.22(2008-2009)s.229

⁷⁶ Ot.prp.nr.22(2008-2009)s.230

4 Debatt om maktfordeling og instruksjon av domstolene

4.1 Oversikt

Stortinget vedtok den nye straffeloven i mai 2009. Politikerne ga helt entydige beskjeder til domstolene om at straffnivået skulle opp for flere typer alvorlige forbrytelser. En strafferettslig marsjordre, prediket en stolt justisminister Knut Storberget.

Justisministeren gikk til det uvanlige skritt å instruere domstolene til helt konkrete straffeskjerpelser. I siste delproposisjon til straffeloven 2005 ble det gitt anvisning på nye og høyere normalstraffnivåer.⁷⁷ I tillegg ble det fra regjeringens side gitt uttrykk for at disse skulle få anvendelse også etter *gjeldende* straffelov.

Under den påfølgende behandlingen av lovforslaget i Stortinget ble det fra justiskomiteens side uttalt følgende: ”Komiteen understreker at straffnivået skal skjerpes ... Komiteen slutter seg til denne måten å sende signaler til domstolen på for å heve straffnivået. Komiteen understreket at høyere straffnivå skal ta til å gjelde straks”.⁷⁸ I et enstemmig vedtak sluttet Stortinget seg til dette.⁷⁹ Dette til tross for at straffeloven 2005 ikke var ventet å tre i kraft før tidligst i 2012. I mellomtiden fantes et sterkt behov for en rettsavklaring fra Høyesteretts side. Det var for underrettene nødvendig med retningslinjer med hensyn til hvorvidt dommerne skulle vektlegge forarbeidene til den nye loven når straffen skulle utmåles etter den gjeldende straffelov.

---

⁷⁷ Ot.prp.nr.22(2008-2009)

⁷⁸ Innst.O.Nr.73(2008-2009)s.6

4.2 Høyesteretts syn på spørsmålet

Spørsmålet kom opp for domstolene, og Høyesterett måtte i to storkammeravgjørelser⁸⁰ ta stilling til om domstolene kunne endre straffenivået over natten, eller om endringene skulle skje gradvis. Den sentrale problemstillingen var i hvilken grad motivuttalelsene til straffeloven 2005 ga grunnlag for å skjerpe straffen ved straffastsettelsen etter gjeldende straffelov.⁸¹

Forsvarerne mente at lovgiveren i forarbeidene var så bastante i sine uttalelser om straffenivået at det måtte oppfattes som en ren lovtekst. Derfor kunne ikke domstolene ta i bruk den nye loven før den trådte i kraft. De mente videre at dersom domstolene fulgte politikerne og gjennomførte en straffskjerpelse nærmest over natten, ville det være å gi en lov tilbakevirkende kraft. I så fall var det i strid med både Grunnloven og menneskerettighetene. Aktoratet hevdet på sin side at en domstol på domstidspunktet måtte kunne benytte alle tilgjengelige lovforarbeider, til tross for at loven ikke var tatt i bruk. Straffutmålingen kunne ikke bare baseres på tilgjengelige forarbeider på gjerningstidspunktet, noe som kanskje kunne ligge flere år tilbake i tid. Aktor ville likevel ikke følge justisministerens marsjordre. Han mente det ikke var noen formelle hinder for å øke straffenivået i store sprang, men at påtalemyndigheten likevel ikke ønsket å utfordre læren om at man skulle gå gradvis frem.

Flertallet på ti dommere mente at Grunnloven § 97 og EMK artikkel 7 ga vern mot at strengere strafferammer i loven og strengere lovregler om minstestraff gis tilbakevirkende kraft. Flertallet pekte også på at lovgivers uttalelser i forarbeidene kunne komme i konflikt med den grunnlovsfestede regel.

Flertallet tok utgangspunkt i hensynet til forutberegnelighet, trygghet og rettssikkerhet for borgerne. Etter en avveining av disse, endte de opp med et noe differensiert syn på i

---

⁸⁰ Rt.2009.1412 og Rt.2009.1423

⁸¹ Prop.97 L (2009-2010)

hvilken grad uttalelsene i forarbeidene til straffeloven 2005 kunne gi grunnlag for strengere straff ved straffutmåling etter gjeldende straffelov.

I forhold til lovbrudd begått etter ikraftsetting av straffelov 2005, sluttet flertallet seg til førstvoterendes uttalelser: ”[det er] ingen tvil om at når straffeloven 2005 trer i kraft, så plikter domstolene å legge til grunn at et straffnivå slik det er kommet til uttrykk i lovens forarbeider. Straffutmålingen må skje ut fra dette og under hensyn til de særlige omstendigheter i den enkelte sak.”⁸²

Angående lovbrudd begått mellom vedtakelsen av straffelov 2005 og dens ikraftsettelse, mente flertallet at domstolene måtte være varsomme med straffskjerpelse i for store sprang.⁸³ Her viste flertallet til Grunnlovens tilbakevirkningsforbud⁸⁴ og EMK artikkel 7. Det måtte etter førstvoterendes oppfatning gjelde et ”prinsipp om at skjerpingen skal skje gradvis”.⁸⁵ Dette er en videreføring av det alminnelige prinsipp som Høyesterett tidligere har lagt til grunn, og som følges uavhengig av om det skjer lovendringer. For handlinger som skulle pådømmes etter straffeloven, men som var begått etter vedtakelsen av straffeloven 2005, mente imidlertid flertallet at denne gradvise utviklingen mot et strengere straffenivå burde forsterkes.

Når det gjelder lovbrudd begått før vedtakelsen av straffeloven 2005, uttalte førstvoterende at lovgivers uttalelser om skjerpet straffenivå ikke kunne tillegges selvstendig vekt.⁸⁶ Begrunnelsen er synspunktet som blant annet har kommet til uttrykk i Rt.2001.1674 om at ”på samme måte som selve endringsloven ikke kan tillegges tilbakevirkende kraft til skade for domfelte, kan heller ikke forarbeidene i seg selv tillegges slik virkning”.

---

⁸² Rt.2009.1412 avsnitt 20

⁸³ Rt.2009.1412 avsnitt 39-40

⁸⁴ Grunnloven § 97

⁸⁵ Rt.2009.1412 avsnitt 40

⁸⁶ Rt.2009.1412 avsnitt 33

Mindretallet, representert av dommer Skoghøy, hadde et noe annet syn på spørsmålet om når de angitte normalstraffenivåene skulle gis virkning. Dommer Skoghøy presiserte at straffutmålingen var basert på et sammensatt skjønn, hvor det blant annet måtte vektlegges allmenne retts- og verdioppfatninger i samfunnet. Lovforarbeidene uttrykte politiske og verdimessige vurderinger, og ville på denne måten tjene som et uttrykk for den alminnelige rettsfølelsen.

Vedrørende den aktuelle problemstilling, uttalte dommer Skoghøy følgende: "[d]et syn på straffnivå som kommer til uttrykk i forarbeidene til lovendringen i 2009, har lovgiver ikke dannet seg "over natten", men [...] samsvarer med det syn lovgiverne har gitt uttrykk for flere ganger i løpet av de siste ti år."⁸⁷ Så lenge det ikke støter an mot tilbakevirkningsforbudet, må således det "syn på straffnivå som kommer til uttrykk i forarbeidene til lovendringen i 2009, også tillegges vekt ved utmåling av straff etter gjeldende straffelov".⁸⁸ Dommer Skoghøy viste videre til at det ved straffskjerping innenfor gjeldende strafferammer ikke oppstår et spørsmål om tilbakevirkning.⁸⁹ Dommer Skoghøy uttaler følgende: "Det er ikke vanlig at den som har tenkt å begå en voldsforbrytelse eller et seksuallovbrudd, først undersøker hvilket straffnivå som følger av Høyesteretts praksis, og ved forøvelsen av den straffbare handling innretter seg etter dette. Og i den utstrekning dette skulle forekomme, er det en innrettelse som jeg finner lite beskyttelsesverdig."⁹⁰

Disse betraktningene danner grunnlaget for mindretallets syn på at den nye lovgiverviljen må legges til grunn også ved straffutmåling etter gjeldende straffelov. Dette må skje uavhengig av når lovbruddet var begått, og var i tråd med departementets føringer i forarbeidene.⁹¹

---

⁸⁷ Rt.2009.1412 avsnitt 49

⁸⁸ Rt.2009.1412 avsnitt 49

⁸⁹ Rt.2009.1412 avsnitt 50

⁹⁰ Rt.2009.1412 avsnitt 52

⁹¹ Ot.prp.nr.22(2008-2009)s.228-229

Dom ble avsagt under dissens 10-1. Følgen av dommen blir at lovgivers sterke ønske om en umiddelbar straffskjerpning ikke kan oppnås fullt ut før straffeloven 2005 settes i kraft. Dette ventes tidligst å skje i 2012. Flertallet understreket at den skrittvis økningen av straffen for seksuallovbrudd skulle fortsette videre. Dette har det vært lang og god tradisjon for. I tillegg har Høyesterett generelt sett vært mer åpne for bruk av lover som ikke er trådt i kraft når de er til gunst for siktede, enn når de er skjerpene. Høyesterett valgte dermed å ignorere justisministerens marsjordre om umiddelbar effekt.

4.3 Ny strategi fra lovgivers side

I etterkant av storkammeravgjørelsene fremmet flere stortingsrepresentanter forslag om endringer i straffeloven.⁹² Justis- og politidepartementet startet så arbeidet ”med å sikre at en oppnår de ønskede straffskjerpelser raskere enn det domstolene legger opp til”.⁹³

Justisminister Knut Storberget la frem en ny proposisjon til Stortinget av 26.mars 2010 med lovforslag om endringer i gjeldende straffelov.⁹⁴ Regjeringens nye strategi var å ta de aktuelle lovbestemmelsene og flytte dem over i straffeloven, slik at de ble gjeldende rett. I proposisjonens punkt 4 redegjøres det for betydningen av lovgivers begrunnede henstilling om høyere straff for blant annet seksuallovbrudd.

Departementet viste til lovgivers ønske om å gi de nye normalstraffnivåene umiddelbar virkning.⁹⁵ Løsningen ble å endre den allerede gjeldende straffelov. Lovendringene ble foreslått satt i kraft straks, slik at de nye normalstraffnivåene ville gjelde fullt ut og med umiddelbar effekt for straffbare handlinger begått etter denne lovendringen trådte i kraft. Man ville på denne måten også opptre i tråd med Høyesteretts oppfatning.

---

⁹² Dokument 8:27(2009-2010)

⁹³ Brev fra justisministeren til justiskomiteen 18/12-09

⁹⁴ L (2009-2010): Proposisjon til Stortinget – Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerpning i straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd). Tilråding fra Justis- og politidepartementet av 26.mars 2010, godkjent i statsråd samme dag. Heretter bare Prop97L

⁹⁵ Ot.prp.nr.22 (2008-2009)

I lovforslaget⁹⁶ stilte departementet seg noe undrende til Høyesteretts begrunnelser i de to storkammeravgjørelsene, og mente at tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven § 97 og EMK umulig kunne være til hinder for straffskjerpelse innenfor de gjeldende strafferammer på handlingstidspunktet. I forhold til det oppstilte krav om forutberegnelighet, sa departementet seg enig med mindretallets uttalelser om at det ikke var vanlig å undersøke Høyesteretts praksis før man begikk et seksuallovbrudd.⁹⁷ Etter departementets mening mistet dette hensynet da enhver relevans.

Det ble videre fremhevet at det var alminnelig akseptert at lovgiver med bindende virkning kunne gi retningslinjer om nye normalstraffnivåer for utvalgte lovbruddskategorier. Man mente derfor at det var likegyldig i hvilken sammenheng slike henstillinger fremkom, og at det avgjørende var at en slik henstilling fra lovgiver måtte anses som et begrunnet og autorativt uttrykk for den alminnelige rettsoppfatning. Departementet uttalte blant annet følgende: ”..når vårt høyeste folkevalgte organ formidler denne rettsoppfatning så gjennomarbeidet og tydeligvis, bør domstolene tillegge denne atskillig vekt. Man står altså overfor et særlig tungtveiende moment ved fastleggingen av normalstraffnivåer innenfor strafferammene, uten at det forhindrer avvik ved særlig formildende eller skjerpene omstendigheter.”⁹⁸

---

⁹⁶ Prop.97L(2009-2010)

⁹⁷ Rt.2009.1412 avsnitt 50

⁹⁸ Prop.97L

4.4 Forslag til endring i gjeldende straffelov

Departementet fremla følgende lovforslag⁹⁹ til hvordan straffeloven § 192 annet ledd skulle lyde:

”Straffen er fengsel i minst 3 år dersom

- a) Den seksuelle omgang var samleie, eller
- b) Den skyldige har fremkalt en tilstand som nevnt i første ledd bokstav b for å oppnå seksuell omgang.”

4.5 Hvem er nærmest til å bestemme riktig straffnivå?

Man kan spørre seg hvilken myndighet som bør bestemme riktig nivå for straffutmålingen. I Norge står lovgivende makt sterkt, og ut ifra dette syn ville det kanskje vært naturlig at noe så inngripende som fastsettelse av straff bestemmes i Stortinget. Selv om vi har et parlamentarisk styresett, har det likevel vært vanlig å la domstolene spille en viktig rolle ved den nærmere fastleggingen av straffnivået for de ulike lovbrudd.

I common law-landene har domstolene hatt en nærmest ubegrenset frihet på dette området. Her i Norden har vi tradisjonelt lagt et visst bånd på domstolene i form av strafferammer og minstestraffer. Et viktig spørsmål er hva som er mest hensiktsmessig. Ønsker man stor grad av domstolsskjønn, eller er det viktigere med mer styring fra de folkevalgte?

At vi nå har fått en mer styrende lovgiver på strafferettens område, vises klart gjennom forarbeidene til straffeloven 2005. Her har lovgiver gått så langt at man konkret angir hvilket straffnivå tidligere avsagte avgjørelser skulle lagt seg på etter ny lov. Man angir hva som anses som et normalstraffnivå for de ulike sakstyper, og øker i tillegg minstestrafen i voldtektsbestemmelsen. En slik instruksjon av domstolene har ikke vært vanlig hos oss tidligere, og det har blitt kritisert fra mange hold. Særlig domstolene har ment at dette røkter ved det etablerte maktfordelingsprinsippet. Man er redd at en slik politisk innvirkning vil medføre at man kan stille spørsmål ved domstolenes uavhengighet.

---

⁹⁹ Prop.97L

4.6 Er en slik lovgiverteknikk problematisk?

Norges lover blir vedtatt av stortingsrepresentanter valgt ut fra befolkningen. Veien er derfor ikke lang til antagelsen om en viss grad av påvirkning fra velgerne. Det er en kjensgjerning at folk flest ofte er svært tilbøyelige til å kreve strengere straffer på generelt nivå. Dette kan igjen påvirke de folkevalgte til å følge opinionen i den hensikt å sikre seg gjenvalg. Av denne grunn kan man anta at man vil ha en noe større garanti mot uoverveide løsninger dersom domstolene får stå for den nærmere utformingen av straffenivået.

Mot dette synspunktet taler den demokratiske tankegang. Er det dommerstanden eller de folkevalgte representanter som står nærmest de eksisterende verdinormer i samfunnet? De folkevalgte er tross alt å anse som et representativt utvalg av befolkningen. Også lovkravet hjemlet i Grunnloven § 96 kan man si taler for en lovgiverstyrt fastsettelse av straffenivået.

Ingenting taler derimot for at de folkevalgte har en vesensforskjellig oppfatning enn dommerstanden. I tillegg gjøres det utstrakt bruk av legdommere i norske domstoler, noe som igjen gjør den vanlige manns påvirkningsmuligheter på domstolene større. Likevel er det jo en kjensgjerning at legmenn ikke er representert i den domstolen som i størst grad fastsetter straffenivået, nemlig Høyesterett.

Det er en kjensgjerning at straffebudene må utformes generelt, noe som dermed gir domstolene større fleksibilitet. Ulempen knyttet til dette er at lovgiver må gi fra seg mye av kontrollen av den nærmere utformingen av straffenivået. Man har nå løst dette ved å gi de nærmere retningslinjer for straffetrusselen i lovens forarbeider.

4.7 Hvorvidt norske domstoler vil følge føringene gitt i forarbeidene

Høyesterett har uttalt at de vil følge premissene i forarbeidene om et forhøyet normalstraffenivå når straffeloven 2005 trer i kraft. Frem til den tid, ville de fortsette sin gradvise skjerpelse av straffnivået i tråd med tradisjonen.

Den senere tids utvikling med å innta ny formulering i § 192 vil medføre at minstestraff på 3 år for enkelte typer voldtekt blir for gjeldende rett å regne. Dette gir ikke Høyesterett annet valg enn å innrette seg allerede nå.

5 Avslutning

Det overordnede formålet med oppgaven var å gå dypere inn i en systematisk undersøkelse av hvordan straffutmåling for voldtekt etter straffeloven § 192 utføres. Interessen for temaet har blitt spesielt stimulert ved at dette er et område hvor en stor del av befolkningen viser engasjement og meninger. Nettopp derfor resulterer det i at samspillet mellom rett og samfunn blir spesielt dynamisk og nært. I denne prosessen har mediene fått en viktigere og viktigere rolle, og det har blitt heftig debattert i det offentlige rom hvorvidt det tradisjonelt utmåles mildere straff for forbrytelsen enn hva den alminnelige rettsfølelse tilsier.

Underveis i arbeidet med oppgaven har det blitt tatt flere avgjørende beslutninger på politisk nivå for å endre rettspraksis og særlig Høyesteretts kurs i retning av fast forward. Dette er noe som har igjen har reist problemstillinger på et statsrettslig nivå, og ulike fløyer som kanskje kan sies å representere ulikhetene mellom retten og samfunnet har utkrySTALLISERT seg. Igjen kan det påpekes at denne nokså skarpe debatten gjenspeiler opinionens engasjement for temaet. Det har blant annet vært reist spørsmål om man ved å instruere domstolene faktisk rokker ved selve maktfordelingen i samfunnet.

Gjennomgangen av rettspraksis har tydelig illustrert at man anvender det nedre sjikt av den angitte strafferamme. Dette trenger likevel ikke karakteriseres som oppsiktsvekkende da man i Norge har lang tradisjon for en mild straffutmåling, på tvers av de ulike strafferettslige grener. Det har også blitt vist at man i rettspraksis har fått relativt fastlagte og klare retningslinjer for hva som anses som normalstraffenivå innen de ulike kategoriene voldtekt, herunder blant annet overfallsvoldtekt og grovt uaktsom voldtekt. Disse retningslinjene som er utviklet i Høyesterett, må antas å bli lojalt fulgt opp av underrettene. Samtidig understrekes det at disse bare er for retningslinjer å regne. Det er opp til retten i den enkelte sak å vurdere alle relevante momenter som begrunner en individuell bedømmelse av lovbruddet. Dette er det lang tradisjon for her til lands.

I løpet av de senere år har det blitt argumentert stadig sterkere for at straffnivået for voldtekt har lagt for lavt. Disse signalene har også nådd frem til Høyesterett, men der har man imidlertid konsekvent holdt på at det ville stride mot fast etablerte rettsprinsipper å øke straffutmålingen kraftig over kort tid uten at dette var kommet til uttrykk i lovs form. Dette ble spesielt tydelig ved storkammeravgjørelsene inntatt i Rt.2009.1412 og 1423.

Kursen videre for straffutmåling har sjelden i norsk rettshistorie blitt så klart staket ut fra politisk hold. Som vist, er det nå angitt normalstraffnivå for ulike kategorier i forarbeidene. I tillegg er den lovbestemte minstestrafen for voldtekt til samleie økt til 3 år til tross for kraftig kritikk mot instituttet.

Det er intet som tyder på at Høyesterett og de øvrige retter ikke vil følge lovendringene lojalt opp. Imidlertid bør det stilles spørsmålstegn ved hvorvidt bruk av minstestraft og den nye metoden med bruk av konkrete retningslinjer fratar domstolene en god del av den fleksibilitet de tradisjonelt har blitt tiltrodd. Hvis svaret er ja, kan man spørre om lovgiver nå har beveget seg inn på et område hvor man raskt står i fare for å gå på akkord med det grunnleggende rettssikkerhetshensynet om at enhver skal bedømmes individuelt. Dersom domstolene finner dette urimelig, vil veien til nedsubsumsjon være kort.

Det endelige svaret på dette vil være umulig å si noe sikkert om før den nye bestemmelsen har blitt anvendt i praksis over noen tid. Etter min mening vil det være av stor betydning at Høyesterett raskt behandler disse prinsipielle spørsmålene og at lovgiver er lydhør for de resultat og reaksjoner som kommer i kjølvannet av det nye straffutmålingsnivået. Dersom det viser seg at resultatet blir både ufleksibelt og statisk, kan man anta at Høyesteretts linje om å øke straffene jevnt og trutt på sikt vil gi et resultat som i større grad harmonerer med den alminnelige rettsfølelse enn hva den nye lovgivningsteknikken har maktet. I så fall vil det være naturlig at man returnerer til den tradisjonelle lovgivningsmetoden.

6 Litteraturliste

6.1 Bøker

Johs. Andenæs (2008) Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene

Johs. Andenæs, v/Matningsdal og Rieber Mohn (2004) Alminnelig strafferett

Eskeland, Ståle (2006) Strafferett

Bratholm/Matningsdal (1995) Kommentarutgave til straffeloven

6.2 Artikler

Gangnes: "Ønsker gradvis økning av straffennivå". Juristkontakt nr.7/2009

Ertzeid: "Straffeloven § 192 om voldtekt – et supplement til pensum i spesiell strafferett".
Jussens venner nr.6/2006

Matningsdal: "Straffutmåling, politiske direktiver og signaler". Lov og rett 2004 nr.6

Hennum: "Den rettslige behandlingen av voldtekt – hvorfor Norge har fått kritikk av FN".
Materialisten nr.1/2004

Busch/Jakobsen: "En undersøkelse av utvikling i straffutmåling i grove ran, vold, seksuelle overgrep mot barn og voldtekt i perioden 1985-2001". Tidsskrift for strafferett nr.1/2002

6.3 Elektroniske dokumenter

Aftenposten.no

Regjeringen.no

Rpf.no (rettspolitisk forening)

Lovdata.no

6.4 Diverse

Plattform for regjeringssamarbeidet mellom Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet (2005-2009): Soria Moria erklæringen.

7 Lov- og forarbeidsregister

7.1 Lover

Straffeloven av 22.mai 1902 nr.10

Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22.mai.nr.25 1981

Straffeloven av 20.mai 2005 nr.28

7.2 Forarbeider

NOU 1997:23 Seksuallovbrudd. Straffelovskommisjonens delutredning VI
(seksuallovbruddsutvalget)

Ot.prp.nr.28 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)

Innst.O.nr.9 (1999-2000) Seksuallovbrudd

NOU 2002:4 Ny straffelov (straffelovskommisjonens delutredning VII)

Ot.prp.nr.90 (2003-2004) Om lov om straff

Ot.prp.nr.22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr.28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

NOU 2008: 4 Fra ord til handling. Bekjempelse av voldtekt krever handling

Prop.97L (2009-2010) Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd)

8 Domsregister

8.1 Høyesterett

8.1.1 Avgjørelser etter revisjon 2000:

HR-2010-208-A(ikke publisert)	Rt.2004.252
HR-2010-240-A(ikke publisert)	Rt.2004.39
Rt.2010.20	Rt.2004.32
Rt.2009.1423	Rt.2003.1561
Rt.2009.1412	Rt.2003.1455
Rt.2009.1027	Rt.2003.1248
Rt.2009.321	Rt.2003.740
HR-2009-1753-U (beslutning)	Rt.2003.687
Rt.2008.917	Rt.2003.625
Rt.2008.890	Rt.2003.495
Rt.2007.791	Rt.2003.496
Rt.2007.347	Rt.2003.196
Rt.2006.1319	Rt.2002.1701
Rt.2006.828	Rt.2002.1673
Rt.2006.513	Rt.2002.1295
Rt.2006.471	Rt.2002.1288
Rt.2006.252	Rt.2002.1210
Rt.2006.37	Rt.2002.917
Rt.2005.663	Rt.2002.448
Rt.2005.556	Rt.2002.443
Rt.2005.149	Rt.2001.1713
Rt.2004.1902	Rt.2001.1674
Rt.2004.1553	Rt.2001.411
Rt.2004.1035	

8.1.1 Illustrerende avgjørelser fra tiden før revisjon 2000

Rt.1999.919

Rt.1999.363

Rt.1996.362

Rt.1994.1552

Rt.1974.1674

Rt.1970.1110

Rt.1969.744

Rt.1964.18

Rt.1926.996

8.2 Lagmannsrettene

LB-2009-137745

LG-2008-189390

LG-2008-109605

LB-2007-128400-2

LG-2007-80440

LA-2006-91599

LG-2006-216

LF-2003-20187

LA-2002-108

